

BIJEENKOMST OP DINSDAG 14 MAART 1967
TE 's-GRAVENHAGE

Voordracht gehouden voor de Koninklijke Vereniging ter
beoefening van de Krijgswetenschap

door

Mr. H. M. A. KAMERLINGH ONNES
Directeur bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken

over

DE TOEKOMST VAN DE CIVIELE VERDEDIGING

Voorzitter: J. H. COUZY, Luitenant-Generaal b.d.

De Voorzitter:

Ik heet u allen van harte welkom, in het bijzonder de spreker van hedenavond, de heer Kamerlingh Onnes en aangezien er geen zaken van huishoudelijk belang zijn te behandelen kan ik dus onmiddellijk het woord geven aan de spreker.

DE TOEKOMST VAN DE CIVIELE VERDEDIGING

Mijnheer de Voorzitter,

Toen uw bestuur mij in het midden van het vorig jaar liet polsen of ik een uitnodiging om voor u in 1967 te spreken over de civiele verdediging zou willen aanvaarden, heb ik uiteraard met graagte maar ook met schroom, mij mijn beperkingen als civilist bewust zijnde, ja gezegd. Toen ik echter na deze volstrekt informele polsing geruime tijd van de zijde van uw vereniging niets meer hoorde, heb ik daar de conclusie uitgetrokken, dat u tot een betere gedachte was gekomen en eerlijk gezegd, haalde ik geruster adem. Want niet alleen dat de opgave om voor uw vereniging een lezing te houden geen eenvoudige is, maar het spreken over de toekomst blijft altijd een hachelijke zaak.

De toekomst is per definitie voor ons iets onkenbaars, iets dat wij door zo goed mogelijk te denken kunnen trachten in grote lijnen te benaderen, enigermate te voorzien, maar hoeveel foute berekeningen zijn hier niet mogelijk. Ik zou zelf dan ook de voorkeur hebben gegeven aan een inleiding onder titel „gedachten over de civiele verdediging”. Uw bestuur besliste anders en vanzelfsprekend, heb ik mij daarbij neergelegd.

Laat ik het dan zo mogen zeggen, ik zal pogen iets te zeggen over de toekomst der civiele verdediging en ik hoop dat ik daarbij tevens enkele *gedachten* naar voren kan en mag brengen.

Eerst heel in het kort een definitie van wat civiele verdediging is, omdat anders het gevaar dreigt dat de aanwezigen en ik misschien niet spreken over precies hetzelfde. De civiele verdediging is naar heersende Nederlandse opvatting „de gehele niet-militaire krachtsinspanning van overheid en volk om een eventuele oorlog te doorstaan en tot een goed einde te voeren”.

Ik geloof niet, mijnheer de voorzitter, dat het voor u en de aanwezigen in enig opzicht interessant is om deze definitie nog weer te gaan bespreken of

discutabel te stellen. Zij vormt ons uitgangspunt in Nederland en ik ben ook wel van mening dat zij als zodanig aanvaardbaar is.

Mijnheer de voorzitter, na aldus te hebben gedefinieerd komt de vraag naar voren die wel zeer nauw verweven is met de toekomst van de civiele verdediging, welke haar plaats is in het geheel van defensieve maatregelen die de overheid behoort te treffen voor het voortbestaan van de Staat en volk.

Hier komen wij in aanraking met de grote stromingen in het denken over oorlog en vrede van de na-oorlogse jaren. Stromingen die uiteraard in overwegende mate worden beïnvloed door de aanwezigheid van nucleaire wapens. Dit geheel nieuwe gegeven heeft het politieke denken van de mensen in de tweede helft van de twintigste eeuw fundamenteel beïnvloed, misschien naar later zal blijken fundamenteeler dan wij thans zelf beseffen.

Hoewel ik mij als niet militair sprekende over deze vraagstukken uiteraard grote beperkingen moet opleggen, wilt u het mij toch vergunnen over deze fundamentele punten van oorlog en vrede een ogenblik te spreken omdat zij veel meer omvatten dan het zuiver militaire.

De dreiging der atoomwapenen heeft vrijwel op alle terreinen der internationale verhoudingen volstrekt revolutionair gewerkt. Reeds vrij spoedig na het doorbreken van het Amerikaans nucleaire monopolie hebben zich twee grote denkrichtingen over gebruik en betekenis van dat atoomwapen afgetekend. De ene, zeer belangrijke stroming baseert haar denken voornamelijk op de gedachte van de *deterrent*, de afschrikking dus. Het vertrouwen dus dat door een zo hoog mogelijk opvoeren van de perfectie van de *deterrent* een oorlog kan worden voorkomen.

Niet alleen dat er een „lot of sound reasoning” achter deze denkbeelden staat, maar zij hebben het voordeel dat zij tot op zekere hoogte de feiten aan hun zijde hebben. De *deterrent* is gemanipuleerd, laatstelijk wel zeer duidelijk in de Cuba crisis. En de *deterrent* heeft gewerkt!!!

Deze school heeft derhalve machtige argumenten en het valt dan ook niet te verwonderen dat de Britse Regering haar White Paper on Defence voor een belangrijk deel op de denkbeelden van deze school baseert, hetgeen de aandachtige beschouwer van de Britse politiek niet zal verbazen omdat de Britten steeds een duidelijke sympathie voor deze ideeën aan de dag hebben gelegd.

Mijnheer de voorzitter staat u mij toe een stuk aan te halen uit het zo juist bedoelde White Paper on Defence:

„Even though the NATO governments have not attempted to provide all the forces judged necessary to fulfil SACEUR's mission as originally defined, the Alliance has succeeded in *detering* attack. It is recognised that aggression at any level will always be met by an appropriate military response. The size of NATO's conventional forces is not the only factor to be considered. Besides the overwhelming strategic nuclear forces, which the United States maintains outside the NATO area, there are several thousand nuclear weapons available to the Alliance in Europe itself. It is difficult to believe that any rational government, knowing these facts, would reckon to achieve by the use of force against Western Europe any political objective whose value would be remotely commensurate with the appalling risks”.

Ook de Amerikaanse Regering heeft, zij het niet constant in even sterke mate, altijd grote waardering gehad voor de *deterrent* gedachte.

Mijnheer de voorzitter, het is geenszins mijn bedoeling hier te lang uw aandacht te vragen voor de vele onderscheidingen die men kan maken tussen de

verschillende aanhangers van de deterrent school. Hier zijn grote verschillen die soms een neiging hebben principieel te worden. Ik ga daaraan voorbij.

Kijken wij thans naar de andere grote denkrichting, die van de „selective response”, ook deze doet al lang van zich spreken. Reeds in het begin van de vijftiger jaren heeft de U.S.A. Kolonel Leghorn denkbeelden ontwikkeld, die later breder en dieper zijn uitgewerkt door de bekende Amerikaanse politiek-militaire filosoof Kissinger.

Au fond, mijnheer de voorzitter, vindt deze school zijn oorsprong in een pessimistische visie. Ergens op de achtergrond van de deterrent-theoretici sluimert immers toch de gedachte aan een betere tijd en misschien ook wel aan een betere mens. Tijden zonder oorlog en de mens niet langer een wezen waarop het oude Romeinse gezegde van toepassing is: „homo homini lupus”, de mens, den mens een wolf.

Pessimistischer is de achtergrond in het denken van de school waarover wij thans spreken. Ik herinner mij nog een gesprek op het Ministerie van Buitenlandse Zaken, toen wij spraken over de denkbeelden van Leghorn en toen een der aanwezigen die ook weigerde een absoluut vertrouwen te stellen in de deterrent, opmerkte dat zelfs al zouden de geweren buiten de wet worden gesteld, de mens het vechten toch niet zou laten en hij zou grijpen naar de knots. Uiteraard is dit gechargeerd en geeft het een vertekend beeld, maar de kern, de wezenlijke kern zit er in, de deterrent school, althans in zuivere vorm, heeft altijd geweigerd om te denken over wat aan gene zijde ligt van de drempel van het falen van de „deterrent”. Ik zal u niet vervelen met citaten om dit te bewijzen, maar er zijn staatslieden van naam, die hebben gezegd, dat wanneer de deterrent faalt, een harmagedon ontstaat en het denken ophoudt.

De „selective response” school weigert om dan op te houden met denken, ja, stelt dat dan zelfs pas goed met denken moet worden begonnen en komt door dat denken tot de opstelling van haar veel genuanceerder theorieën. Ik ga daarop verder niet in – dit alles bekend veronderstellende in uw vereniging.

Wel wil ik aanstippen dat met name President Kennedy en zijn medewerkers bijzonder onder de indruk waren van de denkbeelden Kissinger, gelijk zij dat eveneens waren van die van de man die zowel voor het denken van de deterrent school als voor die van de „selective response” bijzonder veel heeft gedaan. Hermann Kahn. De Kennedy administratie heeft dan ook zowel op politiek-militair, als civiel verdedigingsgebied duidelijk gepoogd de voorwaarde te scheppen waarbij – zonder verwerping overigens van het nut van de deterrent – toch wanneer een werkelijk conflict zou uitbreken de „selective response” zou kunnen worden toegepast.

Nu is het voor het uitzetten van een zeker bestek voor de civiele verdediging toch wel van betekenis om enigszins te weten waar wij staan op dit ogenblik ten opzichte van deze beide scholen en ik geloof dat ik de waarheid geen geweld aan doe, als ik stel dat door een veelheid van factoren waarover ik hierna in het kort nog iets hoop te mogen zeggen, er een trend is in de richting van het terugkeren naar het denken van de school van de „deterrent”.

Een paar feiten. Ik wees u reeds op belangwekkende uitspraken van de Britse Regering, maar er is meer. Er is een neiging bij de grote bondgenoten om de expeditionaire strijdkrachten in Europa te verminderen. Wij hoeven hier slechts te denken aan de constante druk van de Britse Regering om toestemming te krijgen het Rijnleger te verminderen. En in de Verenigde Staten zijn zeer sterke

stromingen die streven naar vermindering van de Amerikaanse grondstrijdkrachten in Europa.

Het is duidelijk dat een dergelijke trend de mogelijkheid van de toepassing van de selective response ongunstig kan beïnvloeden, omdat met andere woorden, de drempel zou worden verlaagd en eerder dan men dit aanvankelijk hoopte, ingeval van een conflict in Europa een toevlucht zou moeten worden gezocht bij de atoomwapens.

Dit ernstige bezwaar verbonden aan de vermindering der conventionele NAVO-strijdkrachten op het Europese continent zou slechts enigszins kunnen worden ondervangen door een eveneens aanmerkelijke vermindering van de effectieve aan de andere zijde. Ik zeg enigszins, mijnheer de voorzitter, omdat de moeilijkheid blijft bestaan dat de Anglo-Saksische troepen naar gebieden overzee zouden verdwijnen, terwijl de troepen van de andere zijde slechts zouden worden teruggetrokken naar en misschien gedemobiliseerd in een gebied dat deel uitmaakt van het Europese continent.

Wij zien hier in het zo juist geschetste denken over de strategie, een zekere slingerbeweging ontstaan tussen „deterrent” en „selective response” en het merkwaardige verschijnsel doet zich voor dat er altijd advocaten te vinden zijn om te betogen dat de richting waarin de slinger nu gaat, de enige juiste is. Wanneer na een aantal jaren de slinger weer de andere kant uitgaat, zijn er even zoveel belangrijke theoretici die precies hetzelfde beweren voor de contrabeweging. Men krijgt wel eens, mijnheer de voorzitter, het onbehagelijke gevoel, vooral als men beschouwingen leest van strategische aard uit de Angelsaksische landen, dat hier factoren doorheen spelen, die weinig te maken hebben met een volstrekt objectief analyseren van de toestand, maar veel meer met het scheppen van gunstige uitgangspunten voor verkiezingen en met de inhoud van de schatkist.

Het is daarom, mijnheer de voorzitter, dat ik als civiele verdedigingsman aan de uitslag van de slinger voor de feitelijke planning niet zo'n grote betekenis toeken en haar althans niet als richting bepalend zou willen zien. Ik meen in de mededelingen, die van Regeringswege in de afgelopen jaren omtrent deze kwestie zijn gedaan een bewijs te zien dat ook onze Verenigde Chefs van Staven bij de waardering van deze kwestie een rustig tussenstandpunt hebben ingenomen, dat ook weinig of niet werd beïnvloed door de geschetste slingerbeweging, maar veeleer werd bepaald door de veel wezenlijker, nuchtere waardering van de feitelijke verhoudingen en intenties. Ook Mr. Mijnlief benaderde in zijn lezing „Civiele Verdediging en haar grenzen” voor uw vereniging plaats en betekenis van de civiele verdediging pragmatisch.

Toch, mijnheer de voorzitter, over de zo juist bedoelde feitelijke verhoudingen is nog wel het een en ander te zeggen. Deze feitelijke verhoudingen, worden in NATO-jargon gemeenlijk genoemd „capabilities and intentions” en de som van de „capabilities and intentions” levert dan de evaluatie van de dreiging.

Eerst iets over de „capabilities”. Ik geloof dat wel geen van de aanwezigen in deze zaal zal willen ontkennen dat objectieve militaire gegevens de conclusie wettigen dat de militaire capabilities van het Sowjetblok nog steeds toenemen.

Mijnheer de voorzitter, wanneer wij de cijfers bestuderen, welke het Institute for Strategic Studies in Londen regelmatig bekendmaakt, dan blijkt wel duidelijk dat dit inderdaad het geval is. De Russen zijn kennelijk bezig niet alleen hun offensieve nucleaire krachten te versterken, vooral ter zee, maar zij zijn ook doende hun defensieve krachten op te voeren, terwijl daarnaast aan de verhoging van de vuurkracht der landstrijdkrachten veel aandacht en energie wordt gewijd. De

tijdelijke verplaatsing van enkele divisies in het grote Sowjet Rijk van de ene hoek naar de andere doet in feite aan de voortdurende perfectionering van hun militaire capabilities niets af. Aan westelijke zijde, mijnheer de voorzitter, zien wij, dank zij voortdurende Amerikaanse offervaardigheid weliswaar nog steeds een toename van de kracht van het strategisch nucleaire wapen, maar zoals ik al zei op het gebied der conventionele strijdkrachten in Europa is eerder van teruggang sprake.

Voorwaar! Indien wij kijken naar de military capabilities is het beeld weinig opwekkend.

Toch, mijnheer de voorzitter, zou ik zeer eenzijdig zijn wanneer ik het hierbij liet, want ik zou dan de indruk vestigen als zou ik diegenen, die in de westelijke wereld politieke verantwoordelijkheid dragen, roekeloos vinden. Zij dragen immers overal op allerlei terrein de gedachte uit van een vreedzame co-existentie, een streven naar openheid met de communistische wereld en zij stellen dat zij in het oosten een positieve reactie op hun handelen vinden. Ik doel hier uiteraard op de détente.

Onlangs heeft voor uw vereniging gesproken Hr. Ms. oud-Ambassadeur in Moskou, de heer Von Balluseck die, zolang de Sowjet Unie blijft streven naar de wereldwijde oplegging van de Marxistische – en Leninistische leerstellingen en staatkundige systemen, aan de ontspanning tussen Oost en West slechts een tijdelijk en opportunistisch karakter toekent met de verholen bedoeling van „Reculer pour mieux sauter”, in de hoop de westerse solidariteit en paraatheid te verzwakken.

Voor wat betreft de intentie, gezien als uiteindelijk politiek doel of als politieke bron van inspiratie, ben ik het zonder meer met de heer Von Balluseck eens. Wel meen ik dat wij aan deze intenties een meer genuanceerde betekenis moeten toekennen in het huidige tijdsgewricht.

In de tijd van Stalin en zijn directe opvolgers kon inderdaad, en dat is in de NATO jarenlang gebeurd, worden gewerkt met de optelsom capabilities+intentions=threat, want toentertijd was de wil van het Kremlin wet voor het hele Sowjetblok en dus ook in Rusland.

Toen ik onlangs in NATO met een van de toppolicy planners sprak en deze kwestie aan de orde kwam, bleek mij dat men gelukkig ook daar deze optelsom niet meer zo eenvoudig ziet en wel hierom omdat de ontspanning, ook al is zij wellicht van Sowjet-zijde aanvankelijk bedoeld als „een Reculer pour mieux sauter” een eigen leven is gaan leiden, zowel staatkundig, sociaal-psychologisch, als economisch, in Rusland, in de satellietlanden en tussen Rusland en de satellietlanden. Met andere woorden men kan wel stellen dat de Sowjetintentie is „reculer pour mieux sauter”, maar moet daar tegelijkertijd de vraag aan verbinden of het Kremlin heden ten dage nog wel de feitelijke mogelijkheden bezit om op korte termijn het détente klimaat om te zetten in één van hernieuwde agressiviteit.

Hier, mijnheer de voorzitter, zijn uiteraard zeer gerechtvaardigde twijfels. Hier raken wij dan ook aan een reëel element in de ontspanning. Als men ziet met hoeveel voorzichtigheid, ja met onctie, door de hoogste Russische leiders de Sowjet-bevolking vaak in min of meer persoonlijke gesprekken wordt voorbereid op gebeurlijkheden met China, terwijl toch de vrees voor de Chinees, de Rus van jongs af aan in de benen zit en op de bodem van de Russische ziel de herinnering sluimert aan de vreselijke verovering in de 13e eeuw waarin het gehele land, op Nowgorod na, door Aziatische horden in de as werd gelegd, als

men waarneemt dat tegen een zo voor elke Rus evident gevaar de bevolking geleidelijk aan door haar hoogste leiders moet worden geprepareerd, kan men zich dan voorstellen dat van de ene dag op de andere het huidige Sowjet-Rusland met zijn niet monolistisch denkende satellieten zich zou kunnen aangorden tot een hernieuwde agressiviteit en vijandigheid tegen het Westen?

Mijnheer de voorzitter, ik meen dit hoogst onwaarschijnlijk te moeten achten, maar laat mij hieraan onmiddellijk ter vermindering van misverstand toevoegen, dat Rusland en de satellieten dictaturen zijn en blijven en dat een omslag van klimaat, met andere woorden een doorbreking van de huidige détente beslist wel tot de reële mogelijkheden behoort. Ook hier ontmoet ik derhalve weer met instemming de heer Von Balluseck. De ontspanning is, zo heeft de heer Von Balluseck voor dit forum gezegd, in de historie van de Sowjet-Unie, bij herhaling toegepast, doorbroken, beëindigd en hervat al naar de opportunistische eisen van het ogenblik. Maar waar de heer Von Balluseck spreekt van uit buitenlandse politieke ervaringen, benader ik het vraagstuk als een deelnemer aan civiele verdediging en dan vraag ik mij af met de cabaretier Paul van Vliet, „Wat koop ik er voor?“. Wat koop ik voor een détente, die geen of weinig verschil betekent ten opzichte van een voorgaande periode op het gebied van de militaire krachtsverhoudingen en wat koop ik voor een détente, die in politiek opzicht in haar tegendeel kan omslaan? Wat heb ik daaraan als planner van de civiele verdediging? Op het eerste gezicht niet zo heel veel; als ik tenminste de objectiviteit wil bewaren en niet wil meedelen met de opportunistische motieven van het ogenblik. Ik zeg met opzet niet zo héél veel, want ik geloof dat het kortzichtig zou zijn om te stellen dat er niets zou zijn veranderd. Er is namelijk één belangrijk ding wél veranderd, en dat is de tijdsfactor en naar mijn mening zal in samenwerking met de bondgenoten de toekomstplanning voor de moeilijke vraag worden gesteld hoe men de tijdsfactor evalueert, of anders gesteld: „Hoeveel tijd acht men thans nodig voor het Kremlin om politiek, militair, sociaal-psychologisch en economisch een détente-atmosfeer in dit grote rijk om te zetten in een nieuwe oorlogsbereidheid en een parate oorlogsopstelling“.

Ik kan op deze vraag geen afdoend antwoord geven en wel omdat hier vele factoren gewogen zullen moeten worden die door niet-ingewijden eenvoudig niet kunnen worden geëvalueerd. Ik stelde reeds dat hier tweeërlei tijdsfactoren aan de orde zullen komen. In de eerste plaats factoren die samenhangen met de hoeveelheid tijd die de potentiële tegenstander nodig heeft om het détente klimaat om te zetten in zijn agressieve tegendeel. Men zou dat de *politieke waarschuwingstijd* kunnen noemen. Voorts de tijd die nodig is om vanuit het bewuste op agressie ingestelde klimaat metterdaad tot de aanval over te gaan. Men zou dit de *strategische waarschuwingstijd* kunnen noemen.

Ten aanzien van de politieke waarschuwingstijd ben ik geneigd een periode van enige maanden redelijk te achten, terwijl ik voor de strategische waarschuwingstijd niet verder zou durven gaan dan enige dagen. Maar, nogmaals mijnheer de voorzitter, dit zijn persoonlijke inzichten en ik geloof dat in NAVO, verband de politieke en militaire planners in de komende tijd zich diepgaand met dit vraagstuk zullen moeten bezighouden omdat de bepaling van *deze tijdsfactor het objectieve antwoord kan geven op de vraag hoeveel vertrouwen wij in de détente kunnen stellen*, en de mate van dit vertrouwen zal op zijn beurt weer medebepalend zijn voor de planning die op het verdedigingsgebied zal moeten worden verricht.

Bij het uitzetten van deze koers speelt de Militaire Veronderstelling, die regel-

matig door de V.C.S. (Verenigde Chefs van Staven) voor de Regering wordt vervaardigd, een belangrijke rol. Hierin wordt een hypothese gegeven van wat in de periode waarvoor het betreffende document geldt in Nederland, uitgaande van een bepaalde oorlogsveronderstelling, aan aanvallen tot de mogelijkheden behoort. Omtrent dit zeer geheime document heeft de Regering bij de behandeling van de begroting 1966 van het Ministerie van Algemene Zaken de navolgende mededelingen gedaan. „Er zijn op ons grondgebied zowel conventionele als nucleaire aanvallen te verwachten. Ten aanzien van de aanvallen met de eerstgenoemde wapens wordt verondersteld, dat zij meer een aanvullend karakter zullen dragen. Daarnaast bestaat een beperkte mogelijkheid van het gebruik van chemische wapens. Ten aanzien van dit strijdmiddel wordt echter niet verwacht, dat het gericht zal zijn tegen de bevolking. De kans op het gebruik van biologische strijdmiddelen wordt voorshands gering geacht”.

Mijnheer de voorzitter, ik wil hier gaarne openlijk zeggen hoe dankbaar wij aan de civiele kant mogen zijn dat de hoogste militaire adviseurs van de Regering telkens opnieuw bereid zijn om een dergelijke veronderstelling te vervaardigen. Ik weet uit ervaring hoe stromeloos en ongelukkig mijn collega's zijn in die landen waar door het ontbreken van een goede samenwerking van militaire en civiele autoriteiten een dergelijke werkhypothese ontbreekt. De civiele verdediging heeft namelijk dringend behoefte aan deze werkhypothese. Zij geeft met name voor de organisatie Bescherming Bevolking de zonodige gezaghebbende grondslag voor het opstellen van de operatieplannen, bij de Bescherming Bevolking geheten bestrijdingsplannen, die per kring en per provincie moeten worden opgesteld, terwijl hierdoor tevens een basis wordt verkregen voor belangrijke onderdelen van het Rijksplan B. B. en tevens voor de provincie en kring beschermingsplannen.

Toch, is de militaire veronderstelling met volledige erkenning van haar grote nut en betekenis niet geschreven om daaruit rechtstreeks de gehele planning voor de civiele verdediging zonder meer te distilleren. En wel in de eerste plaats, omdat ware zulks wel het geval, de verantwoordelijkheid voor de op te stellen plannen, voor de te aanvaarden prioriteiten en risico's in feite zou worden geladen op de militaire autoriteiten, terwijl het hier toch in wezen politieke beslissingen betreft, die door de Regering genomen zal moeten worden op grond van adviezen van adviseurs die volledig vertrouwd zijn met de materie die hier aan de orde is. Dit is overigens niet de enige reden waarom de militaire veronderstelling op zichzelf niet voldoende kan zijn voor de planning der civiele verdediging.

De civiele verdediging moet zich voor wat betreft haar planning instellen op lange tot zeer lange perioden en dat niet zo zeer omdat gezien de daaraan te besteden kosten, temporisering over vele jaren noodzakelijk is, maar ook omdat door haar vergoedheid met het maatschappelijk leven bepaalde voorzieningen, nog geheel afgezien van financiële overwegingen slechts zeer geleidelijk en over lange perioden kunnen worden verwezenlijkt. Diepteplanning is daarom voor de huidige civiele verdediging – die anders dan die in het begin van de vijftiger jaren de adequaatheidsgedachte heeft laten varen – een wezenlijke vereiste. In zijn reeds eerder genoemde lezing „Civiele verdediging en haar grenzen” heeft Mr. Mijnlieff duidelijk aangegeven wat onder de genoemde adequaatheidsgedachte dient te worden verstaan. Werd nog in de vijftiger jaren gestreefd naar de opbouw van een organisatie die volkomen was opgewassen tegen de dreiging, in de huidige planning is deze gedachte bewust los gelaten.

Terugkerende tot de diepteplanning, zou ik willen opmerken dat voor het opstellen daarvan het dus nodig is om enig inzicht te hebben in de vermoedelijke ontwikkeling van de military capabilities van de eventuele potentiële tegenstanders, in zijn intenties en in de mogelijkheden die hij bezit om deze intenties in reële daden om te zetten.

Eerder in mijn betoog sprekende over de betekenis van de détente heb ik er op gewezen dat voor het verdiepen van de kennis van de hier bedoelde mogelijkheden nog veel studie op NAVO-niveau nodig zal zijn, terwijl daarnaast de civiele verdedigingsautoriteiten in Nederland gegevens daaromtrent zullen moeten krijgen van onze eigen ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie.

Ik zou graag dit begrip „diepte-planning” aan een nadere analyse willen onderwerpen, omdat als ik het goed zie, thans nieuwe elementen in het spel zouden kunnen komen, die een aanpak van de paraatheid tot op zekere hoogte zou kunnen wettigen. In een periode die nu achter ons ligt, een periode toen nog in relatie tot de dreiging naar een adequate organisatie werd gestreefd, was diepteplanning een mooi woord voor temporiseren. Men wist precies hoeveel materiaal, hoeveel mankracht men nodig had en gezien de door de Regering jaarlijks ter bereiking van het doel beschikbaar gestelde geld moest men eenvoudig de verwezenlijking van de desiderata uitspreiden over een aantal jaren. Na het verlaten van het streven naar adequaatheid, worden de te bereiken doeleinden minder concreet gesteld en krijgt een deel der uitgaven op het gebied van de civiele verdediging het karakter van jaarlijks terugkerende bijdragen om de recurring costs te kunnen bestrijden van het inmiddels opgebouwde apparaat, terwijl op een bescheiden – veel te bescheiden wijze, ik kom daar later op terug – jaarlijkse bijdragen kunnen worden gegeven om de ontwikkeling van de maatschappij op het gebied van de C.V. bij te houden.

Nu is er naast deze geschetste factoren voor diepteplanning, die we reeds kennen in onze civiele verdediging, thans door de détente de mogelijkheid ontstaan om naar mijn mening nog een derde factor toe te passen. Ik doel hier op de mogelijkheden die ontstaan door de waarschuwingstijden opgeleverd door de détente.

Eerder in mijn betoog heb ik getracht aan te tonen dat noch de „capabilities” noch de „intentions” doch wat men wel noemt de gewijzigde objectieve mogelijkheden voor de Sowjetregering, het nieuwe element vormen in de huidige politieke toestand, en wel in het bijzonder de daaruit voor ons voortvloeiende tijdsfactoren.

Eerst iets, over de politieke waarschuwingstijd. Hoewel ik er van overtuigd ben dat een omslaan van het détente klimaat binnen een niet al te lange tijd door onze diplomaten en inlichtingendienst, door onze journalisten en handelslieden zal worden onderkend, blijft natuurlijk de vraag, de ernstige vraag, of onze Regering in staat zal zijn om de door genoemde mensen gegeven onveilige signalen te verstaan en om te zetten in de vereiste tegenmaatregelen.

Als wij kijken naar de periode vóór de 2e wereldoorlog, waarin toch wel heel veel onveilige signalen onze regering hebben bereikt, zonder dat die tekenen zijn verstaan, althans in krachtige maatregelen zijn vertaald, dan past hier – ik geef dat toe – grote voorzichtigheid.

Overigens mag niet worden vergeten, dat wij niet leven in de dertiger jaren, maar dat wij leven in een tijd die hoe dan ook veel meer bewust het gevaar onder ogen wil en moet zien. Waarin mensen leven die toch eigenlijk sinds 1948 en dat was toch wel een periode die naar vrede snakte, met horten en stoten

het zij toegegeven, de meeste van die onveiligheidssignalen wel hebben verstaan. De reacties en maatregelen naar aanleiding van de Putsch in Praag, Korea, Berlijn, zijn er om te bewijzen dat het huidige westen zeker niet bevolkt wordt door een stelletje zorgeloze idealisten of teneergeslagen defaitisten.

Het zou m.i. dan ook niet van een wijs beleid getuigen als wij uitsluitend gedreven door twijfel aan onze eigen vastberadenheid en doeltreffendheid thans zouden weigeren na te denken over zekere consequenties die de thans aan ons gegeven politieke waarschuwingstijd kan hebben voor onze toekomstige planning.

Thans nog enkele woorden over de strategische waarschuwingstijd.

Mijnheer de voorzitter ik geloof dat het goed is om ons, sprekende over deze periode, te realiseren, dat deze strategische waarschuwingstijd slechts een hele korte periode is, waarin – ook naar het gevoelen van de publieke opinie die daarvoor een niet te onderschatten zintuig heeft – de oorlogsmogelijkheid zich duidelijk voor een ieder aftekent. In deze zorgelijke periode zal veel mogelijk zijn wat in die van oplopende activiteit en spanning nog niet mogelijk was, bij voorbeeld het effectueren van bepaalde feitelijke voorzieningen, die een ingreep betekenen in de normale verhoudingen op het terrein van het persoonlijk eigendom.

Maar deze periode is zo kort dat het levensgevaarlijk zou zijn te veel maatregelen daarheen te willen overhevelen. Alleen datgene wat op een werkelijke „crash-basis” zal kunnen worden verwezenlijkt kan verantwoord worden uitgesteld tot die dagen.

Naar mijn mening zou door het op de geschetste verantwoorde wijze hanteren van de nieuwe mogelijkheden die de tijdsfactoren bieden een niet onbelangrijke, dringend noodzakelijke heroriëntatie van de toekomstplanning voor de civiele verdediging mogelijk kunnen worden. Zo zou ik me bij voorbeeld kunnen voorstellen dat men ten aanzien van bepaalde aanschaffingen, die zonder moeilijkheden op de Nederlandse markt normaliter kunnen plaatsvinden als volgt zou worden geredeneerd:

Gezorgd zal worden dat alles in gereedheid is om wat in een periode van oplopende spanning moet worden aangeschaft ook werkelijk kan worden aangeschaft, zonodig via afspraken met de industrie; dat het aangeschafte kan worden opgevangen, kan worden verwerkt en benut, maar de aanschaf zelf wordt nu niet verricht teneinde het aldus vrijkomende geld te kunnen benutten voor dat gedeelte der civiele verdediging dat *niet* in een korte spanne tijds een aanvaardbare graad van paraatheid kan bereiken, maar wel hoogste prioriteit heeft. Hoe paradoxaal zulks op het eerste gezicht ook moge klinken door een dergelijke benadering zal de algemene paraatheid als de nood werkelijk aan de man komt groter kunnen zijn.

In deze gedachtengang wordt uitgegaan van een politiek gegeven dat voor mij niet ter discussie staat nl. het plafondbedrag dat de Regering jaarlijks voor de civiele verdediging beschikbaar stelt, en waarvan ik aannem dat het op zijn huidige niveau met een zekere trend-verhoging zal kunnen blijven gehandhaafd. Met dit beperkte bedrag, zullen we moeten woekeren en zullen we moeten zien optimale resultaten te bereiken!

HOE! Mijnheer de voorzitter. Als men die vraag stelt, dan valt onmiddellijk het woord prioriteiten, en dan komen de verschillende onderdelen der civiele verdediging elk voor zich aandragen met op zichzelf eerbiedwaardige verlangens ingedeeld in prioriteiten 1, 2, enz. maar mijnheer de voorzitter, alles steeds per sector. Maar een sector prioriteit is iets heel anders dan een boven alle sectoren

uitstijgende top-prioriteit. Welke is deze top-prioriteit? Mijnheer de voorzitter ik geloof niet dat ik ver mis grijp als ik stel dat deze wordt gevormd door de *fallout bescherming der bevolking*.

Zo zeer zelfs dat naar mijn vaste overtuiging gesteld mag worden dat wanneer we dit vraagstuk in de komende jaren niet door een gezamenlijke krachtsinspanning van een overheid en burger tot oplossing zullen brengen, de overige civiele verdedigingsmaatregelen hoe nuttig en noodzakelijk ook toch steeds onvoldoende zullen zijn om de bevolking door de ellende van een eventuele oorlog heen te slepen. Nooit zullen we om een voorbeeld te noemen een hulpverlenings- of een ziekenhuisorganisatie kunnen creëren, noch financieel noch materieel, die ook maar bij benadering het werk zou aan kunnen als de grote massa der bevolking zich niet redelijk zou kunnen beschermen tegen het stralingsgevaar. Dat is ook helemaal niet verbazingwekkend om dat het de bedoeling van de hulpverleningsmaatregelen is om te helpen waar door overmacht de *zelfbescherming* heeft gefaald. Met andere woorden om de slachtoffers te helpen van de onmiddellijke uitwerking der nucleaire explosies. Tegen het landelijk gevaar dat van de fallout zal de bevolking zich in de allereerste plaats zelf moeten beschermen.

De Regering heeft dit ook zo gezien en zij streeft er naar om gespreid over een aantal jaren voor de gehele bevolking een redelijke bescherming tegen fallout te vinden

Zoals bekend wil zij dit bereiken door in de eerste plaats na te gaan hoeveel personen bescherming tegen fallout in eigen huis zullen kunnen vinden, daartoe zullen alle woningen op dit punt worden geanalyseerd. Voor degenen die deze bescherming niet in eigen huis kunnen vinden zal er naar worden gestreefd om in bestaande grote gebouwen zoals kerken, scholen, tunnels enz. die met eenvoudige voorzieningen voor het doelgeschikt gemaakt kunnen worden, falloutbescherming te vinden. Momenteel vindt ter zake een proefinventarisatie in het oosten van de provincie Utrecht plaats.

De geschetste gedachtengang is een Nederlandse versie van soortgelijke pogingen in de Verenigde Staten. De gegevens die uit de Verenigde Staten bekend zijn geworden zijn niet onbemoedigend, en ook wij in Nederland kunnen de uitslag van het proefonderzoek met een zeker vertrouwen tegemoet zien. Laten wij ons evenwel hoeden voor het trekken van al te vlugge conclusies, want zelfs al zou het ons gelukken om grosso modo de huidige bevolking in haar huidige samenstelling en in haar huidige woongebieden aan een niet onredelijke bescherming tegen fallout te helpen, dan nog dienen wij ons te realiseren dat de bevolking zeer sterk zal toenemen en dat zij naar verwachting in stijgende mate oude stads gedeelten zal gaan verlaten om nieuwe woningen te betrekken. Dit alles onderstreept het grote belang van de *nieuwbouw* voor de falloutbescherming. Zoals bekend is er een K.B. van 1956 dat met wat wijziging en aanpassing bruikbare richtlijnen kan geven voor het verkrijgen van redelijke fallout-schuilruimten in meer gezinswoningen, flats etc. Doch van de jaarlijkse woningproductie is een belangrijk en stijgend gedeelte eengezinswoningen die in vele gevallen onvoldoende falloutbescherming zullen bieden. Naar wij mogen hopen zullen de bewoners van deze huizen voorlopig nog wel bescherming kunnen vinden in bestaande grote gebouwen, maar mijnheer de voorzitter dit proces van een stijgend aantal nieuwe eengezinswoningen zet door. De Rijksdienst voor het Nationale Plan voorziet immers een stijgend percentage eengezinswoningen en op den duur voorzie ik dat we deze aanwas van mensen die in eigen

huis géén voldoende falloutbescherming vinden, in de bedoelde grote gebouwen niet naar behoren zullen kunnen opvangen als we niet tijdig maatregelen nemen. In beginsel zijn hier twee mogelijkheden, we kunnen in de nieuwe wijken elke gelegenheid te baat nemen om in of onder grote nieuwe gebouwen die daar zullen worden gesticht van meet af aan via gesubsidieerde combinatie-bouw falloutschuilruimten te scheppen of we kunnen waar nodig bij de nieuwbouw van eengezinswoningen via geëigende maatregelen het ontstaan van falloutschuilruimten bevorderen.

Mijnheer de voorzitter ik geloof niet dat zonder meer een keuze tussen beide systemen kan worden gedaan. Het zou wel eens kunnen zijn dat een samengaan noodzakelijk is. Veel studie is hier dan ook nodig. Een studie waaraan ook behalve het Ministerie van Volkshuisvesting de Planologische Diensten zullen moeten deelnemen, opdat veel meer dan tot dusver bij degenen die plannen ontwerpen op het gebied van het aanleggen van nieuwe wijken enz. het begrip levendig moet worden dat bij deze planning ook moet worden gedacht aan het vraagstuk van falloutbescherming.

Mijnheer de voorzitter juist bij het verwezenlijken van deze algemene falloutbescherming zal naar mijn mening het op een juiste wijze manupileren van de eerder in mijn betoog aangegeven tijdsfactoren, effect kunnen sorteren.

Het zal duidelijk zijn dat het zéér tijdrovende werk van de inventarisatie, de doormeting dus van de huizen- en gebouwen-voorraad nu moet geschieden, de temporisatie die hier node moet worden aanvaard is uitsluitend het gevolg van technische factoren, die een totale en snelle aanpak deels ongewenst, deels onmogelijk maken. In beginsel zal evenwel de gehele inventarisatie met alles wat er aan vast zit zo vlug mogelijk en nu moeten plaatsvinden. Een verschuiving naar een latere fase zou levensgevaarlijk zijn en wel om de simpele reden dat dan het onaanvaardbare risico zou worden gelopen, dat de inventarisatie niet op tijd gereed zou zijn.

Het is ook zonder meer duidelijk dat de onderbrenging van een belangrijk deel der bevolking in collectieve schuilruimten een ingrijpende operatie is, die slechts kan worden uitgevoerd op basis van goed uitgewerkte plannen en dat er behoefte zal zijn aan een goed werkende begeleidingsorganisatie, zodat het opzetten daarvan ook nu zal moeten beginnen.

Anders liggen de zaken wanneer we kijken naar de voorzieningen die zullen moeten worden getroffen aan de uitgekozen grote gebouwen. Ik sprak zojuist wel van geringe voorzieningen en dat is geen euphemisme, te denken valt hier inderdaad aan eenvoudige bouwkundige maatregelen en aan bepaalde sanitaire noodvoorzieningen.

Mijnheer de voorzitter het heeft geen zin om om de hete brei heen te draaien als we deze voorzieningen nu in volle vreedetijd metterdaad zouden willen treffen verzeilen we omdat we immers te maken hebben met duizenden grote gebouwen, in grote uitgaven die jarenlang het civiele verdedigingsbudget zullen belasten met X-miljoenen, terwijl bovendien ernstige problemen zullen ontstaan met de langdurige opslag van de aangeschafte roerende zaken voor de schuilplaatsen.

En onderwijl mijnheer de voorzitter zullen we die X-miljoenen niet voor iets anders kunnen uitgeven, omdat zoals ik eerder al stelde, er mede rekening zal moeten worden gehouden dat de Regering voor de civiele verdediging jaarlijks slechts een bepaald plafond-bedrag ter beschikking zal willen stellen.

Ik meen niet dat deze benadering dan ook de juiste is, wijzer en beter lijkt het mij om eerst in tijden van oplopende spanningen, na ontvangst dus van politieke

waarschuwingssignalen, de geschetste nodige aanschaffingen te verrichten, uiteraard op voorwaarde dat de plannen daartoe minitieus nu reeds zijn voorbereid, dat vast staat dat de betreffende goederen normaal op de Nederlandse markt zijn te verkrijgen en zo niet, dat de nodige produktielijnen daarvoor in stand worden gehouden!! Pas in de derde phase, dat wil zeggen als de strategische waarschuwingen worden ontvangen, zou kunnen worden overgegaan tot het feitelijke inrichten van de collectieve schuilruimten, omdat dit immers als de plannen zijn uitgewerkt en de aanschaffing in phase II zijn verricht wel op crash-basis kan worden verricht.

Mijnheer de voorzitter, dit was maar een voorbeeld van de mogelijkheden die ontstaan kunnen door het manipuleren met de tijdsfactoren; door duidelijk te stellen wat op een bepaald terrein nu, straks en op het laatste moment zal moeten geschieden; maar hoe belangrijk ook, voldoende is dit niet. In wezen kijk ik immers bij dit voorbeeld slechts naar de interne verschuivingen in het raam van de top-prioriteit zelf, een nuttige exercitie maar lang niet voldoende; het was dan ook slechts een voorbeeld.

Deze methode zal ook kunnen en moeten worden toegepast op de andere C.V.-onderdelen om te kijken hoeveel geld daar vrij te maken zal zijn in de komende jaren voor de top-prioriteiten. Als ik zie dat in het thans lopende 3-jarig C.V.-plan zoals dit bij de Staten-Generaal bekend is van de 120-miljoen aan investeringen slechts 10-miljoen voor de falloutbescherming der bevolking zal worden aangewend dan wordt toch geloof ik wel onderlijnd, mijnheer de voorzitter wat ik bedoel. Het moet mogelijk zijn om in de toekomst op dit punt in een gezamenlijke krachtsinspanning het roer om te trekken en miljoenen vrij te maken voor de top-prioriteit.

Zou de oogst te gering blijken dan zal naar mijn mening een beperking van een deel van de eerste prioriteiten, hoe triest ook, moeten worden overwogen terwille van de top-prioriteit.

Deze op deze wijze in de komende jaren vrij te maken miljoenen zou ik dan consequent besteed willen zien aan het treffen van bouwkundige voorzieningen tegen fallout in de nieuwe wijken. Ik acht dit laatste ook daarom zo bijzonder belangrijk omdat deze voorzieningen, als men nu de kans laat glijpen als de nood aan de man komt niet meer zullen kunnen worden getroffen, terwijl daarnaast deze extra bouwkundige voorzieningen een nuttige vredesbestemming zouden kunnen krijgen als kelder- of garageruimte.

Een additioneel voordeel van een dergelijke aanpak der civiele verdediging, waarbij voor de bevolking op duidelijke wijze zou worden gedemonstreerd dat de overheid aan haar fallout-bescherming een bijzondere prioriteit geeft, zal kunnen zijn dat op het gebied van de voorlichting met meer overtuiging kan worden gewerkt. En dat laatste is nodig omdat de civiele verdediging telkens weer via voorlichting onder de aandacht zal moeten worden gebracht.

Immers, de militaire verdediging is aanvaard en ligt ergens diep in het denken van de gemiddelde burger verankerd. Dat is met de civiele verdediging nog niet het geval. Civiele verdediging is een betrekkelijk jong fenomeen althans in de moderne zin en de kosten en de moeite er aan besteed worden bij het eerste vleugje van ontspanning al gauw gezien als zaken, die men wel achterwege kan laten.

Het begrip wekken voor de blijvende noodzaak van de civiele verdediging is daarom zo moeilijk omdat het objectieve beeld van de potentiële vijand in een détente klimaat moeilijk is te verkopen. Het interesseert de mensen weinig en

zelfs al zou men de over het algemeen geheime gegevens om de mensen wakker te schudden wel kunnen vrijgeven, dan nog zou men niet worden geloofd, eenvoudig en alleen omdat het psychologisch klimaat zodanig is dat men heden ten dage, uitzonderingen daargelaten, deze dingen liever niet wil horen. De civiele verdedigingsman zal de eenzaamheid en het onbegrip dat daaruit voortvloeit moeten kunnen dragen, hij zal er evenwel niet in mogen berusten, want de civiele verdediging is op den duur ten dode gedoemd als ze alleen zou leven in de ambtelijke kantoren en in de geesten van de vele stille werkers die zich met haar organisatie bezig houden, want wel is waar wat in de Kamer eens is gezegd dat het reeds voldoende is dat de bevolking weet dat de overheid in stilte en zonder ophef voor haar bescherming in oorlogstijd aan het werk is maar ook is waar „onbekend, maakt onbemind”.

Mijnheer de voorzitter het is geenszins een eenvoudige zaak om hierin de juiste middenweg te vinden. Teveel voorlichting irriteert onder de huidige omstandigheden, te weinig voorlichting is ook niet goed, reden waarom in de eerste plaats valt te denken aan het in ruime kring meerdere bekendheid geven aan hetgeen feitelijk op het gebied der civiele verdediging is tot stand gebracht. Voor wat betreft de civiele verdediging in haar algemeenheid zou dan kunnen worden gedacht aan regelmatige briefings en rondleidingen van belangstellenden en de pers langs gereedgekomen objecten, die zich daarvoor lenen. Naast deze externe voorlichting staat uiteraard de interne voorlichting van de mensen dus die onder oorlogsomstandigheden direct of indirect een rol zullen hebben te spelen binnen het grote raam van de civiele verdediging. In dit verband mag o.a. worden genoemd de onlangs verschenen handleiding voor de gemeentelijke civiele verdediging.

Mijnheer de voorzitter graag zou ik evenwel ook nog iets zeggen over de voorlichting omtrent een onderdeel der civiele verdediging waarmede ik dagelijks te maken heb, een onderdeel dat bovendien steeds de meeste aandacht trekt, ik bedoel de Organisatie B.B. Ten aanzien van de Bescherming Bevolking is wel gebleken dat voorlichting door de eigen burgemeester en door het eigen H.B.B. verreweg het meeste effect sorteert en wel voornamelijk omdat deze het meeste vertrouwen wekt, bovendien ligt uitdrukkelijk het zwaartepunt van de organisatie bescherming bevolking bij de plaatselijke overheid en juist dit laatste ontgaat dikwijls velen die de B.B. bekritisieren.

Deze voorlichting in de plaatselijke sfeer zal naast het waar mogelijk verstreken van algemene gegevens omtrent de B.B. zich bij voortdurend moeten concentreren op gebeurtenissen die de nieuwsgaarder in de gemeente, of kring van gemeenten kunnen interesseren. Dit kan bij voorbeeld worden verkregen door het laten bijwonen van oefeningen van noodwachtters, maar ook door van tijd tot tijd de plaatselijke pers in de commandopost uit te nodigen en daar aan de hand van aanschouwelijke voorbeelden te laten zien hoe de B.B. in geval van calamiteiten zal optreden, niets verduidelijkt de werking van een ingewikkelde organisatie zozeer als de eigen aanschouwing. Hoewel uiteraard bij briefings van de pers op plaatselijk of kringniveau, burgemeesters-leden van de kringraad aanwezig zullen zijn zal toch de voorbereiding van dergelijke bijeenkomsten en dagelijkse contacten die er toe kunnen leiden, in handen kunnen worden gelegd van het hoofd bescherming bevolking van de betreffende kring. Naar ik meen mijnheer de voorzitter zouden althans in een aantal gevallen de hier bedoelde contacten door de betreffende hoofden bescherming bevolking met vrucht verder kunnen worden uitgebreid. Anders dan enkele jaren geleden is de opbouw

der B.B.-overheidsdiensten thans goeddeels voltooid terwijl ook de commando-posten op een enkele uitzondering na aanwezig zijn, zodat de Bescherming Bevolking zich bestiet aan den volke kan presenteren. Uiteraard zal ook bij de Bescherming Bevolking, gelijk ik dit bepleitte voor de civiele verdediging in het algemeen, interne voorlichting moeten worden bedreven ten aanzien van al diegenen die zij ook soms in een wijder verband door hun functie met de B.B. te maken hebben. Te denken valt hier aan de leden van de verschillende vertegenwoordigende lichamen, zowel op rijks-, provinciaal- als plaatselijk niveau. Een brochure bevattende de noodzakelijke feitelijke gegevens omtrent werking, opbouw, sterkte enz. der organisatie zou hier nuttige diensten kunnen bewijzen.

Een heel andere zaak mijnheer de voorzitter is uiteraard de voorlichting over de bescherming van de bevolking tegen fallout, het betreft hier immers géén voorlichting omtrent bepaalde afgeronde prestaties van een organisatie, het betreft hier voorsnog het uiteenzetten van het hoe en waarom van het onderzoek naar bestaande fallout-schuilruimten en verder van de algemene bedoeling van de overheid om gespreid over een aantal jaren te geraken tot een fallout-bescherming voor de gehele bevolking.

Zoals u bekend heeft de Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht ten aanzien van het proefonderzoek in het oostelijk deel der provincie, waarop ik eerder reeds doelde, de regionale en lokale pers voorgelicht. De wijze waarop dit in alle eenvoud is geschied, met weglating van praktisch alle problemen die ik in dit uur heb aangeroerd, heeft mij mijnheer de voorzitter bijzonder getroffen. Natuurlijk begrepen al degenen die daar toen aanwezig waren dat hun Commissaris hen deze zaak niet uiteenzette omdat de hedendaagse wereld zich uitsluitend koestert in het vredeszonnetje en hadden veel der aanwezigen daarover elk hun eigen gedachten. De Commissaris heeft dan ook geen ogenblik geprobeerd op die persoonlijke overtuiging invloed uit te oefenen. Hij stelde eenvoudig: wij leven met elkaar in dit land, er kan iets gebeuren wat onaangenaam is, dan zullen we met elkaar daar zo goed mogelijk doorheen moeten zien te komen, dat kunnen we niet als we op het laatste moment nog alles moeten gaan organiseren, laat ons daarom nu, wat we nu kunnen en moeten doen omdat het tijdrovend is, in alle rust en kalmte verrichten. Na deze inleiding ontstond een discussie. De discussie ging niet over de problemen van oorlog en vrede en niet over deterrant en de „selective response”, ging niet over de détente en Vietnam, en ging niet over het conflict tussen Rusland en China, maar de discussie ging wel over de maatregelen die genomen moeten worden en over de wijze waarop het onderzoek zou plaats vinden, zakelijk en concreet en dat was nu net wat nodig was. Ik ben hier iets uitvoeriger op ingegaan mijnheer de voorzitter, omdat er een les in zit voor degenen die voorlichting moeten bedrijven en wel deze dat men vaak ten onrechte meent dat de problemen waarmee men zelf in zijn bureau en in zijn werkkamer worstelt ook in die mate zouden leven bij de bevolking. Vaak blijkt het tegendeel en wel in die zin dat de bevolking voor zichzelf allang een nuchter simpel antwoord heeft gevonden voor de problemen waar wij over wikken en wegen en waarvan wij soms slape-loze nachten hebben. Natuurlijk schuilt in deze zelfstandig gevonden antwoorden dikwijls een brok fatalisme, dit zullen wij als een gegeven hebben te aanvaarden en wel om de eenvoudige reden dat onze dikwijls cerebrale approach, die deze geesteshouding wil doorbreken stuit op de wel zeer nuchtere vraag of wij kunnen garanderen dat bepaalde gebeurtenissen in een mogelijk conflict zich zûs of zò zullen voordoen. Als we dat niet kunnen is bij het overgrote deel

van de mensen die wij zo graag zouden willen voorlichten, het vonnis reeds geveld. Het is dan ook vruchteloos om te proberen via voorlichting aan de bevolking over civiele verdediging en bescherming bevolking bepaalde visies over de buitenlandse politiek en over de strategie te gaan uildragen, in de hoop daardoor de weerbaarheid te verhogen.

Maar mijnheer de voorzitter wat men wel kan doen is voorlichting geven over de zelfbescherming omdat men daar nog wél naar wil luisteren. Ik zou er evenwel met nadruk voor willen pleiten dat wanneer van overheidswege bij het voortschrijdend onderzoek naar de aanwezige fallout-schuilruimten voorlichting wordt gegeven deze stap voor stap de ontwikkelingen zal volgen. Als andere provincies aan de beurt komen voor het onderzoek kan op provinciaal niveau het startschot worden gegeven, waarbij de bedoeling wordt uiteengezet, gedetailleerde voorlichting aan de burger zal moeten wachten tot op zijn gedetailleerde vragen antwoord zal kunnen worden gegeven, met andere woorden tot de zaken plaatselijk zijn uitgezocht en geregeld, deze voorlichting zal dan ook het spreekt haast vanzelf een sterk plaatselijk karakter moeten dragen.

Mijnheer de voorzitter tot slot zou ik graag nog iets willen zeggen over de inschakeling van de civiele verdediging en degenen die haar bedrijven bij de bestrijding van vredescalamiteiten. En ik denk hier in de eerste plaats aan de noodwachters van de organisatie bescherming bevolking, niet omdat ik over het hoofd zou zien dat er veel meer mensen in oorlogstijd bij de civiele verdediging zullen worden ingeschakeld, maar omdat deze noodwachters een specialistische opleiding voor hun civiele verdedigingstaak hebben ontvangen.

De grote moeilijkheid die we evenwel zullen hebben te overwinnen wanneer we de noodwachters voor de bestrijding van vredesrampen willen gebruiken zit in het feit dat zij, afgezien van een kleine beroepskern van rond de 1000 man verdeeld over 48 kringen en 11 provinciën, zullen moeten worden gemobiliseerd voor dat zij ter beschikking komen.

Niettemin zal het constateren van dit feit er niet toe mogen leiden dat wij ons daar zonder meer bij neerleggen en de ruim 100.000 noodwachters die op mobilisabele basis dienst doen in de organisatie bescherming bevolking uitsluitend opleiden en oefenen met het oog op uitsluitend oorlogstijd en hen in vreedstijd verder nergens voor benutten.

Deze zaak heeft m.i. namelijk twee kanten, in de eerste plaats zijn er noodwachters die gaarne de verworven kennis – ik denk hier in de eerste plaats aan de noodwachters van de brandweer, redding- en geneeskundige dienst, desgevraagd ook wel ter beschikking willen stellen in vreedstijd voor meer algemene hulpverlening. Daarnaast mag niet worden vergeten, dat er bij de personeelsvoorziening van sommige gemeentediensten onoplosbare problemen dreigen te ontstaan, die door een verantwoorde inzet van noodwachters tot oplossing zouden kunnen worden gebracht. In dit verband wijs ik op een ontwerp van Wet dat onlangs bij de S.G. door de Regering is ingediend, houdende bepalingen ter aanvulling van de Wet Bescherming Bevolking, waardoor met machtiging van de Minister van Binnenlandse Zaken ook in vreedstijd voor hulpverleningsdoeleinden noodwachters in werkelijke dienst kunnen worden opgeroepen.

Ik ben er van overtuigd dat naar mate hier ervaringen worden opgedaan steeds nieuwe mogelijkheden zullen ontstaan om de grote groep noodwachter her gevoel te geven dat zij ook in vreedstijd een nuttige functie kunnen ver-

vullen. Hierdoor zou naar mijn mening een belangrijke bijdrage kunnen worden gegeven tot de consolidatie der civiele verdediging in ons volk.

De Voorzitter:

Ik dank u zeer voor wat u ons heeft voorgelegd en ik neem aan, dat u na de pauze bereid bent om vragen, die bij het gehoor zijn gerezen, te willen beantwoorden. Ik neem aan, dat deze voordracht bij velen van u vragen of misschien zelfs bepaalde opmerkingen doen rijzen en ik zou willen vragen, degenen, die daarvoor in aanmerking willen komen, zich op te geven bij mijn linker buurman, de Kolonel Haitsma Mulier, voor het debat.

Wij zullen nu een kwartier pauzeren.

Kolonel de Wolff:

Mijnheer de voorzitter, ik zou graag een opmerking willen maken en een vraag willen stellen, die daar min of meer uit voort vloeit. In de eerste plaats de opmerking:

We hebben vanavond gehoord over een politieke waarschuwingstijd. Daarbij is meen ik een maand genoemd. De tijdsduur is betrekkelijk onbelangrijk of dat nu een maand of meerdere maanden is. Ik geloof nl. dat het een gevaarlijk standpunt is om van uit te gaan, we gaan uit van één type oorlog, die kan ontstaan door een geleidelijk verslechterende politieke toestand, maar er zijn genoeg historische voorbeelden, waar het niet zo gegaan is en waarbij de toestand vrij plotseling verslechterd is en men zeker niet kon spreken van iets dat men een maand of maanden van te voren kon zien aankomen.

Als we twee recente voorbeelden nemen: De Cuba-crisis en Suez; beide een incident, als ik het zo mag noemen, zijn niet uit de hand gelopen maar dit had ook kunnen gebeuren en ik geloof, dat wij dan zeker niet zo'n lange waarschuwingstijd hadden gehad. Er zijn behalve dat meerdere voorbeelden. Kortom, ik geloof dat het een gevaarlijk standpunt is om te denken dat wij onder alle omstandigheden kunnen rekenen op een bepaalde waarschuwingstijd.

En los daarvan, zelfs al zouden wij die waarschuwingstijd krijgen van één of meerdere maanden – ik ben geen civiele verdedigingsman – maar dan geloof ik toch niet, dat we nog erg veel productief kunnen doen aan de bescherming van de bevolking als we kijken hoe de toestand nu momenteel is.

En dat brengt mij dan tot de vraag, waar ik heen wil en ik zou het willen aanhalen met een klein voorbeeld:

Ik heb gedurende een tijd gewoond in een huis met een strodak, ik woon nu in een huis zonder strodak en mijn brandverzekering vertelt mij dat de kans op brand nu veel minder is en ook al was die kans één duizendste procent dan geloof ik dat het hoogst onvoorzichtig van mij zou zijn om te zeggen: laat ik nu mijn brandverzekering maar opgeven. Zolang er een mogelijkheid van brand is, geloof ik dat het tot de normale voorzorgsmaatregelen behoort om een brandverzekering te hebben. Ik zie dat eigenlijk hetzelfde met het probleem van de nucleaire oorlog. We kunnen lang filosoferen over de mogelijkheid of die al of niet zal komen en hoeveel waarschuwingstijd we krijgen en dan kunnen we nog in allerlei andere technische zaken gaan. Ik wou het probleem graag simpel houden en zeggen: zolang er op de wereld nucleaire wapenen liggen bestaat de mogelijkheid dat die een keer afgaan. Op het al of niet afgaan daarvan kunnen wij in Nederland totaal geen invloed uitoefenen, wij kunnen

dit alleen maar ondergaan en ik dacht dat het toch tot de normale voorzorgsmaatregelen van een regering behoort om dan te zorgen dat wij een redelijke overlevingskans hebben voor de burgerbevolking. En nu verbaast het mij, dat niet alleen in Nederland, maar ook in de andere landen in Europa, aan dat onderwerp zo bijzonder weinig aandacht wordt besteed. Men voert hier een struisvogelpolitiek. Van het bestaan van de atombom weten wij nu al twintig jaar af en als we zien wat er reëel gedaan is om de bevolking een redelijke kans van bescherming te geven, dan vind ik dit zeer teleurstellend. En mijn vraag nu aan de geachte spreker is, hoe is het toch mogelijk, dat een probleem, dat zo betrekkelijk eenvoudig ligt, zo moeilijk is te verkopen. Waarom doen we er niets aan? Wat zijn de achtergronden hiervan? Misschien kunt u daar enig inzicht in geven.

Dank u zeer.

De inleider:

Mijnheer de voorzitter, de geachte vragensteller, de kolonel Wolff, valt de gedachte aan die ik heel voorzichtig heb aangeduid met de politieke waarschuwingstijd en hij komt al met een voorbeeld van Cuba en Suez.

Mijnheer de voorzitter, sinds die tijd is er toch werkelijk wel wat gebeurd. Laten we Suez nou even terzijde laten, dat is wel heel lang geleden, maar Cuba ligt wat meer in het nabije verschieft. Het is uiteindelijk nog gemanipuleerd door President Kennedy, nog maar vrij kort geleden vermoord. Cuba heeft tot resultaat gehad – ik verwijs hier naar een paar zéér vooraanstaande Amerikaanse schrijvers, die die periode van nabij rond Kennedy hebben meegemaakt – Cuba heeft geresulteerd in een geheel andere verhouding tussen de Sovjet-regering en de Amerikaanse regering. Er zijn vrij duidelijke aanwijzingen, dat er een sousentendu is tussen beide gouvernementen, althans de best geïnformeerden in Amerika stellen dit en wie zou ik zijn om daar dan niet in te geloven, dat de Amerikaanse regering en de Russische regering uitdrukkelijk met elkaar hebben afgesproken elkaar niet meer te bedreigen in eventuele conflicten met een atoomwapen. U herinnert zich een periode, die ligt ook niet nog zo heel lang achter ons, waarin dit vrijwel dagelijkse leetuur was. Ik bedoel het boek van Foster Dulles: War and Peace. Ik kan u verzekeren, als u dat boek – zo'n vijftien jaar oud – nu leest, u zich toch de ogen uitwrijft. Want de dingen, die daar staan, zou men heden ten dage hier beslist niet meer – ook al staan daar dan de autoriteit en het grote denkvermogen van een John Foster Dulles achter – kunnen zeggen.

En zo is er dus grote beweging in de hele zaak. Als u mij dus vastpent op Cuba dan ben ik daar niet helemaal door overtuigd. Er is sinds Cuba veel gebeurd. Als u kijkt naar het Sovjet-blok dan is het een héél ander Sovjet-blok nú dan ten tijde van Cuba.

Maar het kan zijn dat op een goed ogenblik de technische apparatuur even uitviel en u ontgaan is, dat ik uitdrukkelijk heb gesteld, dat ik persoonlijk een omslag wel degelijk mogelijk acht. Het enige verschil wat misschien tussen uw benadering en de mijne bestaat is dat u dat misschien „overnight” mogelijk acht en dat ik daar een periode tussen las.

Nu heb ik mij net betrekkelijk kritisch opgesteld t.a.v. bepaalde defensie overwegingen, die de Britse regering heel onlangs het daglicht heeft doen laten zien, omdat ik meen dat we daarin duidelijk kunnen bespeuren iets wat ik altijd uitermate gevaarlijk vind en wat ik zou willen omschrijven met: het redeneren naar de broekzak toe.

Maar aan de andere kant staat er een paragraaf in die geschreven is duidelijk niet door het Ministerie van Oorlog maar door het Foreign Office en die wil ik u toch even lezen. Deze paragraaf, we kunnen daar tot diep in de nacht over discussiëren, u kunt het er niet mee eens zijn, maar die paragraaf weegt voor mij wel. Die luidt als volgt:

„Even so, it is sometimes argued that NATO might have to face a largescale attack as a result of an accident or a miscalculation. Yet attack by accident, except at the lowest level of the military force, is highly improbable. Large scale attack by miscalculation is no more likely. It is not, perhaps, inconceivable that, because of some fundamental change in the world situation the threat to Western-Europe might revive, but such a change is most unlikely to develop overnight.”

Dan komt u – en dit was meer een opmerking van u – dan komt u tot de gedachte dat ik griezelig zou manipuleren met de veiligheid van de bevolking door mijn gedachte. Ik meen dit te moeten bestrijden. De hele teneur van mijn betoog is geweest, dat we door bepaalde verschuivingen in de bestedingen een groter rendement kunnen bereiken voor die bescherming van de bevolking. We moeten nl. wel bedenken dat die kwestie van het inrichten van die grote gebouwen – daar gaat het hem hier om – ook al heb ik de gedachte van het verschuiven van bepaalde uitgaven in de sfeer van de paraatheid over het hele veld van de civiele verdediging willen uitstrekken, ik heb gezegd, dat als grote gebouwen ingericht moeten worden als volhoud-schuilplaats dat de regering dan de gedachte heeft dat daar betrekkelijk geringe voorzieningen aan moeten worden getroffen. Omdat u zich daarvoor interesseert wil ik even, mijnheer de voorzitter, iets dieper op ingaan. Wat zijn dat voor kleine voorzieningen?

Nemen wij een kerk met ouderwetse, dus dikke muren. Ik neem niet de nieuwe kerk hier aan de Laan van N.O. Indië, maar een ouderwetse kerk. Dan biedt zo'n kerk, ook al doen wij er helemaal niets aan, al een heel redelijke bescherming tegen fall-out. U weet, ik ben geen technicus, maar dit kan ik u er dan wel van zeggen: fall-out kunt u tegengaan door twee factoren te manipuleren. In de eerste plaats de massa, in de tweede plaats de afstand. In de kerk heeft u allebei: u heeft een hoog dak, u krijgt dus van de mensen, die op de vloer zitten afstand en door de dikte van de muur heeft u de massa-werking. Doet u nu niets in die kerk dan is er toch mogelijkheid van diffuus fall-out straling door de ramen. Meeste kerken hebben ramen. Bovendien moeten wij ons een ogenblik voorstellen, dat u in zo'n kerk, laten we nou maar de Jacobs-kerk nemen, toch wel een duizend mensen kunt onderbrengen. En de gedachte, die bij dit hele plan op de achtergrond zit – ik wil daar nu verder niet op in gaan, ik hoop dat u dat van mij wilt aannemen – is dat men zowat 48 uur daarin zou moeten verblijven. U weet, de vervol-curve van de fall-out straling is vrij fel en na 48 uur kan men weer eens even naar buiten, dus laten we ons tot die 48 uur beperken. Nu moet u zich voorstellen duizend mensen die 48 uur in zo'n ruimte moeten zitten. Nu ben ik opgevoed in de leer: à la guerre comme à la guerre, maar dat kan ook wel iets te ver gaan.

We zullen daar iets moeten doen aan sanitair, iets moeten doen aan water en zoals ik eerder opmerkte, we zullen die ramen toch wel moeten afschermen. Nu was het punt waar ik dus hier over sprak: laat nu het Gemeentebestuur van 's-Gravenhage precies weten, water in de Jacobskerk moet gebeuren. Dan moeten achter de preekstoel een paar extra tappunten, dan moeten bij de consistorie een paar nood-privaten. U moet zich nood-privaten echt voorstellen in de zin van

nóód-privaten: tonnetjes met op de bodem het fameuze halemid. En dan verder wat planken tegen die ramen en in de ruimte tussen raam en plank wat materiaal laten zakken. Dat kan wat aarde zijn, die men door wat tegels los te maken uit de grond krijgt.

Kijk, voor die éne Jacobskerk, Kolonel, is dit met een paar duizend gulden misschien wel bekeken, en zou je zeggen: nou ja, doe dat dan nu maar. Maar er zullen wel duizend Jacobskerken moeten worden bekeken en dit soort voorzieninkjes behoeven, dan gaat alles duizenden malen en dan kost dat dus miljoenen. Maar dan zijn we er nog niet, want – en nu klap ik even uit de school – dit onderzoek in Utrecht, dit proefonderzoek, zoals ik u zei, door de Commissaris ingeleid, waarna de Commissaris mij verzocht om met de Burgemeesters, die dit moesten uitvoeren nog eens een apart gesprek te hebben om de techniek van het onderzoek een beetje verder door te praten, toen hebben de Burgemeesters aan mij gevraagd of ten minste enigen: als men mij nu weigert de toegang tot dat gebouw, om dat te bekijken, je kan toch elementen hebben in de bevolking die dat niet willen, wat moet ik dan doen? Nu heb ik natuurlijk deze burgemeesters gewezen op de bepaalde wettelijke bevoegdheden, die de burgemeester in die gevallen in bepaalde wetten heeft om toch toegang tot dat gebouw te krijgen, die hééft hij. Ik heb er bij gezegd – ik ben achteraf blij dat ik dat gezegd heb, het was maar een ingeving van dat ogenblik – begint u daar niet mee en laat u de enquêteurs de mensen die in die gebouwen komen kijken vooral niet onmiddellijk tevoorschijn halen een soort lastgeving waarin staat: op grond van artikel dat en dat gelast ik u dit en dat. Dat is dus helemaal niet gebeurd. Tot op de huidige dag – en het onderzoek is nu bijna afgesloten – zijn er totaal geen moeilijkheden geweest, noch met kerkvoogdijen, noch met eigenaren van fabrieken, noch met directeuren van musea, scholen, gaat u maar door. Ik vind dit heel merkwaardig. Ik zeg daarbij: ik heb niet de hoop dat als we hiermee doorgaan, dat we nergens eens moeilijkheden zullen ontmoeten. Maar wat dacht u dat deze eigenaren zouden gaan zeggen als u naar hun toeging en tegen hun zei: kijk eens, ik kom hier kijken, ik kom dit opnemen want in geval van nood zullen hier mensen in moeten zitten, dan gaat eigenlijk iedereen mee, maar als u dan zegt: bij die preekstoel daar moet ik waterkranen slaan en daar bij die consistorie daar moeten noodprivaten; die noodprivaten die kunnen natuurlijk niet in de kerk staan tijdens de dienst maar dan moet u ze maar in de crypt zetten en dat hout voor die ramen dat moet ook opgeslagen worden, wat dacht u dat die eigenaren dan zeiden? Dan zeggen die eigenaren: het is allemaal heel mooi en wel, maar sla jij het zelf maar op. En dan zitten we weer met een probleem. Dat kost weer geld. Dat moeten we administreren, dat moeten we bewaken, dat moeten we controleren, enfin gaat u maar door.

Dat is de achtergrond geweest voor mijn pleidooi, 't is niet meer dan een pleidooi, het kan best zijn dat de Minister op een goed moment zegt: je hebt het helemaal fout, ik doe 't toch, maar mijn pleidooi om het geld dat we daar nú aan zouden uitgeven een andere bestemming te geven in hetzelfde vlak – want dat ziet u even over het hoofd: ik wil dat geld niet gebruiken in een heel andere sector, nee ik wil dat geld gebruiken in precies dezelfde sector, ik wil dat gebruiken om een concreet geval te noemen in een nieuwe wijk waar een school wordt gesticht. Op het ogenblik is er een belachelijk klein bedrag – laten we dat maar ronduit zeggen – beschikbaar op de Rijksbegroting om zo'n schoolbestuur te helpen om onder die school een kelder te maken, die bruikbaar is ook in vredes-tijd (juist in vredes-tijd misschien) als opslagplaats voor fietsen of wat dies meer

zij. Dat bedrag is jarenlang geweest, het is nu een klein beetje verhoogd, maar dat is jaren lang geweest 1 miljoen. We hebben reeksen schoolbesturen gehad die ons gevraagd hebben: kunnen jullie ons nou niet helpen, kunnen jullie ons geen subsidie geven en dat we gewoon zeggen: kan niet.

We hebben natuurlijk een paradepaardje en dat is heel mooi. Dat zult u zien, want binnenkort gaat de Rotterdamse Métro open en dan zult u zien, dat daar relatief vrij veel geld in is gestopt om die métro-stations in de zin van wat wij noemen combinatiebouw te benutten.

't Is dus helemaal geen pleidooi geweest om niks te doen. Het is helemaal geen pleidooi geweest voor een soort onvoorzichtigheid; het is het pleidooi geweest méér te bereiken, dan die noodprivaten en die paar kranen en die paar planken, want meer is het niet. Een gebouw waar werkelijk iets aan moet gebeuren in de zin van beton storten dat wordt afgekeurd, dat nemen wij voor dit doel niet. Niet omdat dat nu zo aardig past in mijn straatje, nee, maar omdat het veel te veel geld zou kosten. Dus zo'n gebouw wordt afgekeurd.

Dan vraagt u – ik denk dus hier scherp, dat wil ik u wel zeggen, scherp in de sfeer van prioriteit, dat is niet altijd prettig om zo te moeten denken, maar ik geloof dat het wel nodig is – dan zegt u: waarom wordt er zo weinig aandacht besteed aan de Bescherming Bevolking of aan de Civiele Verdediging, laten we het maar uitbreiden.

Nou, mijnheer de voorzitter, laten we nou even bij huis blijven. Vanaf 1951 is er in Nederland aan dit karretje bijzonder hard getrokken. Ik zeg niet dat we er al zijn, mijn hele pleidooi van vanavond is er een geweest van we hebben wel wát bereikt, ik heb met name in het stukje over voorlichting gezegd: de H.B.B.-en kunnen op het ogenblik best de pers eens laten komen want we hebben wat te laten zien, er is wat opgebouwd, we hoeven er ons helemaal niet voor te schamen, maar wij zijn er niet. Ik vind zeker niet dat dit op Nederland alleen slaat, ook in een aantal andere landen wordt op dit punt het nodige verricht. We moeten niet altijd kijken naar de jongens die niks doen, maar we moeten ook eens kijken naar de jongens die wel wat doen. En dan wijs ik u bij voorbeeld op onze Deense bondgenoten en op onze Noorse bondgenoten, op onze Canadese bondgenoten en op onze Amerikaanse bondgenoten. Het is geen kleine zaak hoe met dit fall-out onderzoek in Amerika heeft aangepakt. Dat is één van de fundamenten van de Amerikaanse Civiele Verdediging.

Dus als u het betreft – ik wil hier geen mensen met de Zwarte Piet gaan laten zitten – op bepaalde bondgenoten, die daar niets aandoen dan zou ik er toch niet de conclusie aan willen verbinden: omdat zij het niet doen hoeven wij het ook niet te doen. Dat is een hele gevaarlijke redenering. Ik geloof dat we er beter aan doen om te kijken naar de landen die wat meer doen. Want als u hier weg zou gaan met het idee, dat alleen Nederland haantje de voorste speelt, dan zou dat toch een verkeerde indruk zijn. Wij lopen op het punt waarover wij hier vanavond met elkaar hebben gepraat, bepaald achter, bij de Amerikanen en de Canadezen en ook de Engelsens zijn op het ogenblik aan dit punt de nodige aandacht aan het besteden. U moet alleen wel bedenken, dat in Engeland die zaak wat makkelijker door het Home Office kan worden bezichtigd en wel daarom omdat de Engelse bouw over het algemeen aanmerkelijk zwaarder is. Amerika heeft zéér goede mogelijkheden o.a. in de grote steden schuilruimte door hoogbouw, maar Amerika zit slecht op het platteland, daar heeft u houtbouw en dat is natuurlijk heel slecht. Hout geeft praktisch geen dekking. Dank u wel.

Generaal Feith:

Mijn vraag, mijnheer de voorzitter, gaat over het allerlaatste deel van het betoog van de inleider, nl. over die vredesrampenbestrijding. Een bepaalde vorm van hulp bij vredesrampenbestrijding door middel van parate organisaties, civiel of militair, die kan wellicht van nut zijn voor het scheppen van begrip, voor een gunstig klimaat voor de Civiele Verdediging in het algemeen, bij de bevolking. De voorlichting in de periode waarin het moeilijk is, zou daardoor misschien iets minder moeilijk kunnen worden.

Mijn vraag is daarom: bent u van mening dat een dergelijke ondersteuning van de voorlichting reële waarde zal hebben en verder gaande: acht u het van zoveel waarde, dat overwogen zou kunnen worden om een deel van de in de toekomst beschikbaar komende gelden voor de C.V. te besteden aan het oprichten en in stand houden van parate eenheden voor vredesrampenbestrijding, en dat wel ten koste van andere voorzieningen voor oorlogsomstandigheden.

De inleider:

Mijnheer de voorzitter, ik begrijp dat uit de hoek van de Generaal Feith, Commandant van het Corps Mobiele Colonnas, deze vraag naar voren komt. Ik wil graag stellen, dat zijn Corps, waarmee wij zulke buitengewone, bijzondere en hartelijke betrekkingen onderhouden, natuurlijk bij deze zaak is geïnteresseerd, waarbij ik echter wel moet opmerken, mijnheer de voorzitter, dat dit Corps zich relatief toch nog in een vrij gunstige positie bevindt, want vaak kan dit Corps – en ik zeg dat in volkomen vriendschap – „steal the show” voor de hele Civiele Verdediging, want u bent vaak in de gelukkige omstandigheid dat u in een depôt parate eenheden heeft. Dus ik neem aan dat u er alleen voor zou pleiten als het gaat om uw Corps nog wat op te schroeven. Ik neem aan dat u daar bij uw eigen Minister in de eerste plaats over zou moeten spreken en die zou dan wel weer met mijn Minister moeten spreken, want dat draait natuurlijk allemaal weer neer op kosten. Maar dan vraagt u mij eigenlijk ben je bereid terwille van het scheppen van een gunstig voorlichtingsklimaat gelden die je anders zou willen besteden voor sommige voorzieningen in oorlogsomstandigheden nu over te hevelen naar een parate vredesorganisatie. Ik geloof dat in de teneur van mijn betoog dit bepaald niet past. Ik ben bereid om op alle mogelijke manieren, dat is in het staartje van mijn betoog ook wel gebleken, om waar ik de mogelijkheden zie te bevorderen dat die mobilisable noodwacht die dus getraind wordt voor oorlogstijd ook in vreedetijd nuttige diensten kan bewijzen, en dit artikel waar ik even en passant op doelde geeft daarin enige ruimere mogelijkheid, maar als u mij vraagt wil je daarvoor gelden gaan verplaatsen, dan snij ik zo diep in mijn heilige overtuiging van prioriteiten, dan krijgt u mij niet mede.

Generaal d'Engelbronner:

Mijnheer de voorzitter, ik vind het een verheugend feit, dat in de tot dusver zeer korte rijen van sprekers over civiele verdediging in deze vereniging, zich een nieuwe spreker heeft aangediend, of is aangezocht, moet ik in dit geval zeggen, omdat ik geloof dat het goed is dat civiele verdediging van steeds meer verschillende zijden wordt belicht en vooral niet eenzijdig, uit een hoek of uit twee bepaalde hoeken. Ik kan u zeggen dat ik de rede van de Heer Kamerlingh Onnes in vele opzichten met grote instemming heb aangehoord, hoewel er wel op een aantal punten door mij toch wel graag een paar kanttekeningen zouden worden gemaakt. Het eerste punt daarvan is hetzelfde punt wat ook door Kolonel de

Wolf aan de orde is gesteld en in feite ook al door de Heer Kamerlingh Onnes is beantwoord, maar waar ik toch nog even op terug mag komen, dat is de kwestie van de politieke waarschuwingstijd. Misschien dat ik iets genuanceerder denk als de beide heren, wanneer ik zeg dat ik niet ontken dat een kentering in een algemeen militair-politieke situatie of een algemeen politieke situatie internationaal, wel ontdekt kan worden en zelfs wel geconstateerd, maar ik twijfel geweldig aan de mogelijkheid voor de regering, voor een regering om het karretje om te zetten en om te zetten in daden, met andere woorden, ik geloof dat het bijzonder gevaarlijk zou zijn en daar schaar ik mij dan aan de kant van de Heer de Wolf, om bij voorbereiding van de civiele verdediging rekening te houden met laten wij maar zeggen een waarschuwingstijd van x maanden om dan nog een aantal dingen te kunnen doen. Ik geloof dat dat niet kan. Vooral, en dan wil ik graag met instemming nog eens herhalen de term die de heer Kamerlingh Onnes zelf gebruikt heeft, diepteplanning, planning op lange termijn, vooral ook omdat de planning en de uitvoering van bepaalde dingen bijzonder tijdrovend is. Het kan zijn dat de heer Kamerlingh Onnes daar iets aan de optimistische kant is omdat de B.B. eerder tot operaties kan overgaan, dan de rest van de civiele verdediging, die versmolten is waar het enigszins kan met allerlei sectoren van maatschappelijk leven, van economisch leven, van departementen, enz. Ik geloof dat wij in onze voorbereidingen nooit zo mogen tekort schieten dat wij het er op aan laten komen dat wij in een paar maanden tijd eventueel nog een schakel om kunnen zetten. Ik geloof niet dat dat kan.

Wat wel kan geloof ik, is dat men rekening houdt met een strategische waarschuwingstijd, dat zal ook wel moeten, dat doen wij in feite ook allemaal wel, dat men in een hele korte tijd nog een aantal dingen kan doen en dan kom ik vanzelf op het onderwerp aanschaffing, waar de heer Kamerlingh Onnes over gesproken heeft, bij voorbeeld dingen kopen, die men in de winkel kan krijgen. Als ik het goed begrepen heb, dan maakte de geachte inleider zich enige zorgen over het feit, dat er in het algemeen aanschaffingen worden gedaan in het hele terrein van de civiele verdediging, die eigenlijk uitgesteld hadden kunnen worden, omdat men ze wel zo op het laatste ogenblik kan doen. Ik geloof dat dat niet helemaal juist is. Zoals u wellicht weet is voorraadvorming in de eerste plaats al iets wat van begin af aan al zeer beperkt is nagestreefd. En namelijk beperkt tot, ik geloof helemaal niet dat ik daarmee geheimen verklap, medicijnen en medicamenten, tot olie en tot noodvoedsel. Waar men misschien op enkele sectoren, ik denk bij voorbeeld aan de voedselvoorziening, wel eens gedacht heeft aan grotere hoeveelheden, dat moge waar zijn, maar ik kan de heer Kamerlingh Onnes verzekeren, dat wat dit betreft ook het betrokken departement een aanzienlijke kentering heeft ondergaan in het denken en men zich beperkingen oplegt tot het allernoodzakelijkste. En ik kan ook verzekeren, dat bij alle inspanningen die de staf civiele verdediging zich moet getroosten om begrotingen en opstellingen van de verschillende departementen te screenen om een buitenlands woord te noemen, wat gelukkig nog niet in de nieuwe spelling geschreven hoeft te worden, dat men en dat is dan in belangrijke mate ook mijn taak, bijzonder goed steeds zich afvraagt, is dat nodig, moet men dat nu aanschaffen of kan men daarmee wachten inderdaad tot dat laatste ogenblik. En waar dat laatste zou kunnen, daar gebeurt dat. En daarmee kom ik eigenlijk vanzelf op een volgend punt, door de heer Kamerlingh Onnes gesteld, namelijk dat er scherp een hoofdprioriteit gesteld moet worden en dat het tot nu toe niet anders is gekomen dan het stellen van prioriteiten in de diverse sectoren

van de civiele verdediging afzonderlijk. Ik weet natuurlijk niet hoe dat in de afgelopen jaren steeds is gebeurd, daar kan ik steeds niet over oordelen. Ik kan hem alleen de geruststelling geven dat uiteraard in iedere sector van huis uit al prioriteiten worden gesteld, maar dat door de gezamenlijke opzet het gezamenlijk tot stand brengen van een plan en dat is dan de taak van mijn staf, wij zoveel mogelijk nastreven het vinden van een enkele of enkele prioriteiten die in feite door de regering gesteld zijn op het ogenblik al. De hoofdprioriteiten op het ogenblik zijn: de bescherming van de bevolking, het onderbrengen en veiligstellen van het bestuursapparaat en telecommunicatie, dat zijn zaken die op het ogenblik hoogste prioriteit hebben. Ik ben het overigens met de door de heer Kamerlingh Onnes genoemde topprioriteit voor de komende jaren bepaald eens.

Ik vind zelf het gebrek wat op het ogenblik nog bestaat aan de mogelijkheden om voor de hele Nederlandse bevolking een adequate bescherming tegen de faal-out te geven, een heel moeilijk te verteren aangelegenheid. En ik geloof, dat, zoals hij het ook zelf gezegd heeft, met alle inspanning we moeten trachten in de komende jaren hier iets aan te doen, zodanig dat wij een soort gevoel van veiligheid kunnen gaan krijgen. Ik stel voor een zo breed mogelijke studie, alle aspecten hiervan beziende, vooral ook omdat een aantal van deze dingen bijzonder veel invloed zullen hebben op andere sectoren van de civiele verdediging. Ik geloof ook dat, wanneer dit veel geld gaat kosten en ik neem voorlopig aan dat dit het geval is, en ik begrijp ook uit de opmerking van de heer Kamerlingh Onnes dat hij dat ook zo ziet, dan betekent dat, dat hiervoor geld moet worden gevonden. Maar zo eenvoudig als de heer Kamerlingh Onnes het misschien voorstelt, althans het gesteld heeft, dat dan andere sectoren maar wat moeten inkrimpen, dat is niet zo gemakkelijk gedaan. Als ik u zeg dat het in plan wat op het ogenblik aan de orde gaat komen, een nieuw vierjarenplan en over de totaliteit van het plan kan ik niets zeggen, maar ik kan wel iets zeggen over de verhoudingen die daarin liggen, dan zijn daar twee getallen die men mag onthouden. Ongeveer 63% van de bedragen die in de komende vier jaar ten koste zouden moeten worden gelegd, zouden vastliggen voor de jaarlijks terugkomende kosten. Dus om de zaak in stand te houden, zoals men die tot nu toe heeft gebouwd. Dat geeft al heel weinig bewegingsvrijheid voor investeringen en verdere uitbouw. Een tweede punt is dat van dat totale bedrag ongeveer 60%, ik dacht dat het er iets boven lag, reeds nu bestemd is voor de bescherming Burgerbevolking en de mobiele colonnes tezamen. Heel begrijpelijk, omdat daar groot mensenpotentieel in zit. Grote investeringen, grote kosten. Als u dan weet dat van de overige, zeg maar 40%, ongeveer 20 andere sectoren van de civiele verdediging, sommige heel klein, dat moet ik toegeven, maar toch alle op de een of andere manier aan hun trekken moeten komen, dan zal daar misschien uit begrepen worden, dat de mogelijkheid om eventueel een verhoging van het geheel te krijgen, niet over het hoofd mag worden gezien. Ik meen dat die mogelijkheid niet zo direct door de heer Kamerlingh Onnes genoemd is, maar ik geloof dat wij daar niet onthoeven moeten lopen. Als dat gevaar voor de fall-out duidelijk voor ogen staat en duidelijk aan de regering wordt gepresenteerd, dan zal daar de beslissing moeten vallen of men ja of nee iets doet op een bepaalde termijn, of men het geld er voor over heeft. Zo nee, dan verandert een aanzienlijk deel van de filosofie die aan de hele civiele verdediging ten grondslag ligt. En dan weet ik niet waar we mee begonnen zijn. Want het is zo, men moet niet alleen mensen tegen fall-out beschermen, men zal ze ook moeten kunnen verplegen, verbinden, eten geven, enz. enz. Daar kan men niet onderuit. Nog

een getal mag ik misschien noemen in dit verband. voor telecommunicaties, die de bestuursvoering mogelijk maken, is ongeveer 13% nodig. Dat geldt dan over de hele lijn door alle sectoren heen. Dat zijn grote getallen, die kan men niet zonder meer terugdraaien en men is dan nog lang niet waar men zijn moet. Dus alle begrip voor waar mogelijke wat teruggedrukken of pasmarkeren, maar ik geloof niet dat daar de redding alleen uit te vinden zal zijn.

Als ik dan mag overstappen op de voorlichting. Ik ben het helemaal eens met de inleider dat men in tijden van rust, zal ik maar zeggen, tijden van ontspanning, waar wij nu in leven, dat men die voorlichting voorzichtig moet hanteren. Bij de begrotingsbehandeling van verleden jaar heeft het Tweede-Kamer-lid, de heer Wierda, meen ik, gezegd, dat het voldoende is voor de civiele verdediging aan voorlichting te doen in die zin, dat de Nederlandse bevolking weet, dat er civiele verdediging is, dat er aan gewerkt wordt, dat er ernstig vorderingen worden gemaakt. Dat was in het algemeen voldoende. De regering heeft daarmee ingestemd bij monde van de Minister-President en ik geloof dat het een goed stramen is om verder op door te borduren. Dat kan men doen op allerlei manieren door, in allerlei kleine kringen de belangstelling voor de civiele verdediging in zijn totaliteit te geven en waar mogelijk, dat geldt dan heel sterk voor de B.B. en waarschijnlijk minder voor de rest van de civiele verdediging, omdat die wat minder spectaculair is, zoveel mogelijk dingen laten zien die er zijn. De rest van de civiele verdediging is niet zo toonbaar tot mijn spijt, want dat zit overal in verweven. Men kan niet doorlopend hetzelfde provinciaal centrum civiele verdediging laten zien aan iedereen. Maar het principe is geloof ik, juist. Nu viel daareven, misschien onbedoeld, bij de heer Kamerlingh Onnes het woord geheimhouding: „Zover de geheimhouding het toelaat, enz.” Ik geloof, mijnheer de voorzitter, dat (ik zie de heer Kamerlingh Onnes nce schudden, ik hoop dus dat ik ongelijk heb) geheimhouding over deze zaken nauwelijks meer nodig is. Ik heb bij mijn staf laten uitzoeken over welke onderwerpen door de regering gedurende de laatste vijf of zes jaar dingen in de Kamer gezegd waren, openlijk. Dat is bijna over alle facetten van de civiele verdediging en men kan dus met andere woorden vrijelijk over deze dingen praten en ik geloof dat we juist een grote mate van nuchterheid en openheid in de voorlichting moeten betrachten en ik meen dat het Nederlandse volk daar zeer gevoelig voor is. Nu mag ik misschien hier de aandacht vestigen op een brochure die een soort handleiding is, die waarschijnlijk tegen het eind van dit jaar zal verschijnen, bestemd voor het bedrijfsleven. Het bijzondere hiervan is dat deze handleiding tot stand komt met medewerking of eigenlijk door het werk van een commissie uit het bedrijfsleven, met andere woorden, deze zaken zijn niet beperkt-gelukkig-meer tot de ambtelijke apparaten, meer tot mensen uit het bedrijfsleven. En het tweede bijzondere ding hiervan is, dat deze handleiding, of brochure zal het geloof ik gaan heten, niet geëvalueerd zal zijn. Dat is namelijk een euvel wat de handleiding voor de gemeentelijke civiele verdediging wellicht heeft, er staat vertrouwelijk op en dat betekent dat, als de burgemeester het goed doet, dan moet het eigenlijk in een stalen kast of zo iets verdwijnen of in een afgesloten ruimte en leest men er waarschijnlijk minder in dan wanneer men ermee zou kunnen rondlopen. Dat kan straks met die brochure voor de handel en industrie wel. Ik vond dat dit een bijzonder gelukkige zaak is. Ik meen overigens dat wij met de voorlichting van de civiele verdediging als geheel langzaam vorderingen maken, waarbij voorlichting en instructie in feite dikwijls hand in hand gaan, en soms moeilijk te scheiden zijn.

Als laatste punt, mijnheer de voorzitter, zou ik nog even willen ingaan op de opmerking, of de vraag eigenlijk, die Generaal Feith heeft gesteld en op het antwoord dat de heer Kamerlingh Onnes daarop gegeven heeft. Dat is de kwestie van de vredesrampbestrijding. Als ik daar iets meer uit de doeken mag doen dan uitsluitend betreffende de mobiele colonnes, waarbij ik misschien een kleine correctie mag maken. De heer Kamerlingh Onnes heeft gezegd tegen Generaal Feith, dat zijn Minister zich dan moest wenden tot de Minister van de heer Kamerlingh Onnes. Ik geloof dat dan ook nog de Minister van Financiën en ook mijn Minister, waarschijnlijk daar iets in zouden moeten meespreken. Want, stellen van prioriteiten is nu een van de voornaamste functies van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken in zijn coördinerende bevoegdheid en dat is het bijltje, waarmee ik en mijn staf geregeld mee moet hakken

Dat zijn dus dingen die nu al gebeuren. Als ik iets dergelijks zou merken dan zou ik dit onmiddellijk moeten signaleren en dan zou het waarschijnlijk met instemming van Binnenlandse Zaken verdwijnen, als zij het zelf al niet zouden hebben ontdekt. Ik bedoel, dit kan eenvoudig niet. Die vredesrampbestrijding is indertijd in de Kamer aan de orde gekomen, eigenlijk in het kader van de voorlichting in de Tweede Kamer. Er is een commissie in het leven geroepen, waarvan ik op het ogenblik de voorzitter ben, deze commissie, interdepartementaal, is gevorderd en onze voorlopige conclusie is eigenlijk, — het rapport is nog niet ingediend — dat de vredesrampbestrijding uit het oogpunt van civiele verdediging en uit het oogpunt van voorlichting met name, niet zo verschrikkelijk op de voorgrond kan treden. Wij menen in het algemeen dat een vredesramp in de eerste plaats zal worden bestreden door de apparaten die beschikbaar zijn, dat zijn dus de politie, de brandweer en alles wat er maar is. In de tweede instantie door, waarschijnlijk het beste, militaire bijstand waarbij dan de mobiele colonnes voor zover aanwezig, natuurlijk een belangrijk deel zijn. Militaire bijstand kan veel efficiënter en sneller optreden vooral, dan de hele rest van de civiele verdediging, die altijd in een soort derde echelon er achter aan zal moeten komen want er is geen personeel in vredestijd. Dat geldt voor de hele organisatie van de B.B. tot nu toe althans, en dat geldt zeker ook voor de hele rest van de civiele verdediging, die eigenlijk alleen maar beschikken over magazijnen e.d., die op een gegeven moment wel zullen opengaan op de een of andere manier. Maar dat daar zo'n geweldige brok voorlichting in zou zitten, dat meen ik op het ogenblik althans nog te moeten betwijfelen. Hoewel elk kansje wat we hebben om aan te grijpen en daaruit voorlichtingsmunt te slaan, in ieder geval zou moeten gebeuren.

Dat is wat ik graag zou willen zeggen.

De inleider:

Mijnheer de voorzitter, ik heb net, uiteraard, gezien de bijzondere positie die de Generaal d'Engelbronner temidden van de civiele verdedigers inneemt met meer dan gewone belangstelling naar zijn woorden geluisterd. Ik geloof dat ik er eigenlijk voor een zeer groot gedeelte mee eens ben. Ik heb met veel instemming gehoord dat hij, niet zodanig door mij onder woorden gebrachte, maar misschien dat zijn oren hier bijzonder waren gespist, vermeende bezorgdheid heeft weggenomen dat er dus teveel en te makkelijk zou worden aangeschaft. Ik ben wel heel blij dat hij dat zo uit de doeken heeft willen doen, vooral ook een zekere kentering die hij aangaf op het gebied van de voedselvoorziening, heb

ik natuurlijk met veel instemming beluisterd. Ik ga uit van het gegeven van het plafondbedrag, dat stel ik voor mijzelf niet ter discussie, dat wordt uit-ge-maakt door de regering, en ik ben uitgegaan van dat plafondbedrag ongeveer in dezelfde orde van grootte met een zekere trend. Ik wil u wel zeggen dat ik dat natuurlijk gezegd heb omdat tot mij zijn doorgedrongen, via de kranten, de niet zo erg rooskleurige vooruitzichten voor de staatsfinanciën in de komende jaren. Maar als de Generaal d'Engelbronner ergens hoop meent te zien en hij kan dat veel beter beoordelen dan ik, in de centrale positie waar hij zit, dat mis-schien, als wij het goed weten te adstrueren, een verhoging zou kunnen worden bereikt, dan zal hij wel niet verwonderd zijn als ik dit bijzonder zal toejuichen en dat dan de hele hantering van het prioriteitssysteem uiteraard weer iets een-voudiger wordt. Ik ben overigens weer bijzonder blij, hoewel het mij niet hele-maal verraste dat Generaal d'Engelbronner en ik elkaar wel eens plegen te ont-moeten, dat de topprioriteit die ik heb gesteld ook bij hem instemming heeft ontmoet. Ik vind het erg prettig, en dat is voor mij ook weer een steun, om in het eigen werk daarmee verder te gaan. Ja, dan heeft de Generaal d'Engelbronner iets in het begin gezegd over die waarschuwingstijd. Ik herhaal dat ik die zaak zeer voorzichtig heb benaderd, maar ik zou de waarheid aan de andere kant te kort doen, als ik niet zou stellen dat dit probleem op het ogenblik, temidden van de grote bondgenoten op NATO-vlak diepgaand wordt besproken. En ik heb u daarvan een zeer duidelijke indicatie gegeven, door u een passage voor te lezen die de Britse regering een paar dagen geleden heeft gepubliceerd. Ik heb overigens onmiddellijk aan deze gedachte verbonden, daar blijf ik bij, dat dit een punt is waar nog heel veel op zal moeten worden gestudeerd. Mijn pleidooi was eigenlijk meer dit, dat wij er niet aan voorbij kunnen gaan en dat wij het moeten bekijken, omdat de moderne tijd dit probleem eenvoudig stelt. Dan wat betreft de voor-lichting heb ik eigenlijk alleen maar te zeggen dat ik het met de Generaal d'Engel-bronner eens ben, ik wil graag hulde brengen aan de brochure voor handel en industrie. Met een punt uit de voorlichting heeft hij mij kennelijk door het uit-vallen van de apparatuur, neem ik aan, even misverstaan. Dit is een zo duidelijk misverstand dat ik het even wil wegnemen. Wat ik gezegd heb is dit: „Sprekende over het bijbrengen aan de bevolking van begrip voor de blijvend bestaande gevaren.” Sprekende dus even technisch in NATO-jargon over capabilities. Ik heb duidelijk gezegd dat die capabilities zich helemaal niet ontwikkelen in een prettige en gunstige zin. Ik heb gezegd: zelfs al zouden wij de geheime gegevens – want de Generaal d'Engelbronner zal het met mij eens zijn dat er op dit punt wel geheime gegevens zijn, we kunnen er wel wat over zeggen, maar wij kunnen het niet concretiseren – vrij kunnen geven en persoonlijk zou ik er helemaal geen bezwaar tegen zien om die wel vrij te geven, dan nog praat je het de mensen in een bepaald klimaat niet aan. Dat was hetgeen ik heb ge-zegd. Ik heb helemaal niet gezegd dat er op het gebied van de civiele verdediging op zichzelf punten van geheimzinnigheid zouden zijn, die zijn er niet.

Dank u.

Luitenant-Kolonel de Vries:

Mijnheer de voorzitter, mijne heren. Ik wou graag beginnen met een woord van dank aan onze geachte inleider over datgene wat hij ons allemaal verteld heeft vanavond, over de civiele verdediging. Maar er zijn toch voor ons in de provincie daar op dat platte land een aantal concrete feiten. Er is hier vanavond meerdere malen over voorlichting gesproken, maar een feit is, dat die civiele

verdediging en die bescherming bevolking bij de bevolking niet aanslaat. En nou kwam mij in de gedachte dat een van mijn vrienden vroeger bij het binnenlands bestuur in Indië zei dat zij genoodzaakt waren om 7 dagen in de maand in de kampong te verblijven om daar wat contact met die bevolking te onderhouden. En ik dacht dat wij ergens in Nederland een beetje mank gaan in het contact tussen bestuurden en bestuur. Ik heb wel eens op dat terrein gepraat, dan blijkt het overal weer in Nederland, en zeker in het Noorden, als je daar reëel en open zegt hoe de zaken er bij staan, dan kunnen wij wel de bevolking meekrijgen voor de civiele verdediging. Het is alleen onbekendheid. Ze weten er eenvoudig niets van. Iedere vent die je op de weg tegenkomt zegt, waar bemoei je je mee, want als er ooit waar dan ook in de wereld zo'n bom valt, dan zijn we er allemaal geweest, dus maak u dan maar geen zorgen meer. Dat is helemaal niet nodig, dat kan allemaal anders. Het is niet een zaak van een of twee mensen, wij moeten in Nederland eens wat gaan doen van bestuurszijde. Ik dacht dat de inleider daar ook op doelde toen hij zei dat na een onderzoek in een gedeelte van Utrecht plotseling de Commissaris van de Koningin een paar simpele dingen stelde. Ik dacht dat mijnheer de Wolff hier op zeker moment ook zei dat het een zodanig eenvoudige zaak is en zo voor de hand liggend, zeker die fall-out geschiedenis, dat wij bij de grote massa van het Nederlandse volk wel aansluiting kunnen krijgen. En dan vraag ik in concreto waarom zijn wij op dit vrij eenvoudige gebied, in Nederland in gebreke gebleven. Waarom is het nog altijd zo, waarom hebben wij niet overal in den lande mensen bereid om van de daken te verkondigen hoe de zaken erbij staan. Public opinion is een enorm belangrijke zaak. In Nederland is het altijd hetzelfde, wij zijn de Chinezen van het Westen, dat weten wij allemaal. Het gaat altijd weer over de centen, dat is punt een. En in de tweede plaats we hebben de bevolking niet mee. Ik ben overtuigd, dat als we er wat aan doen, we de bevolking meekrijgen in Nederland, dan zouden de centen ook niet meer zo'n probleem zijn. En dan waren we van een zware en moeilijke problematiek verlost.

Dank u zeer.

De inleider:

Mijnheer de voorzitter, ik weet niet of geachte vragensteller zich met mijn vakantieplannen wil inlaten. Naar aanleiding van zijn betoog zou ik thans kunnen besluiten om een kampeertocht door te brengen in een plaats die hij wel kent, de plaats Katliek. Ik zou daar eens willen gaan kamperen en dan zou ik in de praktijk willen brengen, wat hij heeft gepropageerd, nl. met die bevolking over die zaak gaan praten. Helaas ontbreekt mij de tijd daarvoor, maar hij heeft een uitnemend plan: hij zegt, veel meer mensen moeten zich onder de bevolking begeven en voorlichting bedrijven. Hij zal het met mij eens zijn dat die voorlichting een kreet zal moeten zijn. Zeker de Fries, maar de rest van Nederland bezit toch ook een zekere mate van nuchterheid.

Je moet er niet aan boord komen met verhaaltjes en filosofieën en over NATO en al dat soort dingen meer. Dat is dan we prachtig, dat is heel interessant hier in Den Haag, maar dat doet het op 't platteland maar heel matig. Er is natuurlijk wel eens een hoer, waar je eens een pijpje mee kan roken, en die zich daar wel voor interesseert, maar over het algemeen spreekt dat minder aan.

Dat was ook het punt wat ik bij de commissaris naar voren haalde. Welnu, mijnheer de Vries, als ik het wel zie, krijgt u binnenkort een kring, ik denk dat dat zo in het jaar '68 zal zijn, dus dat is al zeer nabij. En u kunt daar wellicht

al best een beetje op gaan preluderen, want ten slotte is in Utrecht in deze richting al gewerkt en waarom zou u in uw kring daar niet eens een beetje over praten. Wanneer dat onderzoek ook Friesland bereikt en nogmaals, dat zal zeer binnenkort zijn, dan krijgt u, ik zou haast zeggen, een gouden gelegenheid om al datgene te bedrijven wat u nu van zins bent, want dat is het moment om die persoonlijke contacten te bereiken.

Dan komt u rechtstreeks met de bevolking in contact over de problemen van die bevolking zelf. Dan gaat het er eens niet over of die man gestrikt moet worden om een actetje te tekenen of hij bij de brandweer wil komen of niet. Er moet nu eens iets gedaan worden voor die bevolking, rechtstreeks. Dus dat is die gouden gelegenheid. Ik geloof dat we het helemaal met elkaar eens zijn en dat u binnenkort volop de gelegenheid krijgt voor deze zeer goede plannen.

De Voorzitter:

Mijnheer Kamerlingh Onnes, u bent uw boeiend betoog begonnen met twee denkrichtingen tegenover elkander te stellen, en wel de denkrichting van „deterrent” en die van de „selective response”.

Ik geloof in de eerste plaats dat u te bescheiden bent geweest om te zeggen: daar ga ik niet verder op in, want dat is mijn vak niet. Ik geloof niet dat dat vak aan iemand is voorbehouden, maar aangezien het mij altijd bijzonder interesseert, zou ik daar toch wel iets aan willen toevoegen.

In de eerste plaats geloof ik niet dat u die twee scholen tegenover elkander kunt stellen, want ik dacht dat die selective response min of meer voortkwam uit de deterrent.

U heeft terecht opgemerkt dat de mensen die de grootste waarde hechten aan de deterrent nooit erover hebben gedacht wat er zou gebeuren wanneer die zou falen en zou leiden tot een overall mutual war.

Aan de andere kant is het toch zo dat de school van de selective response, zoals u zegt, uitgaat van de pessimistische gedachte dat de mens wel altijd zal blijven vechten, ik geloof ook wel dat dat in de natuur ligt; agressiviteit is nou eenmaal een natuurlijke eigenschap, en dat men daarvoor de middelen nooit heeft gehad. Want u zei, dat we de drempel hebben verlaagd, maar die drempel is nooit hoog genoeg geweest om inderdaad die selective response te kunnen uitvoeren. En ik vond het dus altijd – ten minste zo heb ik er altijd tegenover gestaan – bijzonder moeilijk om erin te geloven, aan iets wat je in werkelijkheid niet zult kunnen uitvoeren.

Men gaat zelfs nog verder, want men zegt: nou ja we nemen die troepen nu wel terug en dan vergoelikt men dat met te zeggen: de transportmogelijkheden die zijn er wel om ze, wanneer het gevaar dreigt, weer terug te brengen. Daar geloof ik niet in, want die transportmogelijkheid is er natuurlijk wel, maar ik zie al de politieke beslissing om in tijden van spanning dan mijn troepensterkte te gaan opvoeren door transporten door de lucht om deze troepen op een bepaald niveau weer te gaan brengen; ik geloof dat een dergelijke politieke beslissing bijzonder moeilijk genomen zal worden.

Natuurlijk verkeren we op het ogenblik in een periode van ontspanning. En in een periode van ontspanning is het bijzonder moeilijk, zowel te praten over de militaire dreiging als over de civiele verdediging.

Toch is er een groot gevaar in dat opzicht en dat wordt in het bijzonder, meen ik, juist door de Engelsen begaan. Men gaat uit van „capabilities” en „intentions”.

En nu geloof ik dat „capabilities” juist is, dat men moet kijken, wat zijn de mogelijkheden. De mogelijkheden ook eventueel van de eventuele tegenstander, maar ik ben altijd bijzonder huiverig voor de „intentions”, want ik kan nooit nagaan wat achter de voorhoofden van anderen aan plannen broedt.

En ik geloof dus dat de toestand alleen moet worden bekeken uit het oogpunt van de „capabilities”.

We kunnen natuurlijk ervan uitgaan dat de Russen op het ogenblik in zeer moeilijke interne omstandigheden verkeren.

En dat daarom ook deze ontspanning voor een groot deel daaraan is te danken.

Maar dat wil voor mij nog niet zeggen dat een hernieuwde agressiviteit zou zijn uitgesloten en we moeten ook niet vergeten dat daarnaast ondanks de toenadering en het over en weer bezoeken, toch altijd nog op bepaalde punten door de Russen, ook al zijn ze het met de Amerikanen op bepaalde punten eens, toch nog ongezouten kritiek wordt geleverd. Een basis, die gemakkelijk ertoe kan leiden om tot een hernieuwde agressiviteit te komen.

Ik ben het er wel mee eens, als u zegt, dat het een vraagstuk is wat nu eenmaal door iedereen op het ogenblik wordt bekeken en eigenlijk in het licht wordt gesteld van deze politieke waarschuwingstijd van enkele maanden. Ik weet niet of juist ook dit een groot gevaar daarbij inhoudt en ik geloof dat ik me toch aan de zijde van diegenen moet scharen, die daar een beetje huiverig voor zijn.

U heeft gezegd dat de militaire vooronderstelling een basis kan leveren voor de voorbereiding, het opmaken van het plan voor de civiele verdediging, maar de beslissing daarvoor is natuurlijk een politieke.

U heeft in het licht gesteld dat wij inderdaad alles zouden moeten opvangen, maar dat we onze begrenzings hebben leren inzien, en dat we ons daar nu bij onze dieptevoorbereidingen eigenlijk op baseren.

Dat wat u heeft gezegd over het nemen van maatregelen in die, wat u noemt, politieke waarschuwingstijd, meen ik te hebben begrepen, dat u dit zou willen beperken tot maatregelen die inderdaad op kort termijn zouden kunnen worden genomen en bovendien van te voren zouden kunnen zijn voorbereid, zonder dat dan in gewone tijd tot uitvoering wordt overgegaan.

Ik zou dat willen vergelijken met een soort mobilisatievoorbereiding, en wanneer ik het mag concretiseren, ik kan me bij voorbeeld voorstellen, dat wanneer men een groot gebouw wil inrichten voor de Bescherming Bevolking, er verschillende maatregelen moeten worden getroffen en dat men firma's in vreedstijd zou kunnen aanwijzen en contracteren om dat eventueel uit te voeren op het moment dat dit moet gebeuren, want het zijn bijna allemaal voorzieningen die inderdaad op korte termijn mogelijk zijn.

Een ander punt is van die politieke waarschuwingstijd of men inderdaad de signalen zal willen verstaan.

Ik ben een beetje benauwd. Kijk, we hebben natuurlijk voor '40, talloze jaren signalen gehad en men heeft ze niet willen geloven. En ik ben zo bang dat wij op het ogenblik juist door die ontspanning al weer in een periode verkeren dat we deze signalen weer niet op tijd ter harte zullen willen nemen.

Want op het ogenblik zien we, niet alleen in Nederland, maar ook vooral bij verschillende van onze bondgenoten toch de neiging om te zeggen: kijk 'ns, er gebeurt niets meer, en er zal wel niets meer gebeuren en wij kunnen dus al onze maatregelen belangrijk temporiseren of zelfs inkrimpen.

Zoals u heeft gemerkt is bijna iedereen het eens met uw stelling en ik wil graag

onderstrepen dat de topprioriteit is de bescherming tegen de fallout. Ik zou er alleen dit bij willen zeggen dat, met deze inventarisatie, ik geef direct toe dat dat geen eenvoudige zaak is, de grootst mogelijke spoed moet worden betracht, ik meen dat deze inventarisatie al bijna twee jaar geleden is beloofd en dat we nu nog niet verder zijn dan een gedeeltelijke proefinventarisatie, dat duurt mij eigenlijk veel te lang, want wanneer het inderdaad en – daar zijn we het allemaal over eens – een topprioriteit is, dan zullen we toch zo gauw mogelijk tot dit resultaat moeten kunnen komen. Ik ben een beetje benauwd voor de inschakeling van planologische diensten, want we hebben tot nu toe van deze inschakeling, geloof ik, alleen nog maar ellende beleefd.

Dan kom ik bij het laatste en dat is de voorlichting. Nu is voorlichting in ons land, zowel de interne als de externe voorlichting altijd een bijzonder moeilijke zaak. Ook geloof ik dat een psychologische onjuiste aanpak daarvan ons deel is geweest.

En ik ben ook zeer getroffen, door het voorbeeld wat u aanhaalde van de Commissaris van de Koningin in Utrecht, die een heel eenvoudige methode heeft toegepast die wel succes heeft.

Ik ben er ook van overtuigd dat de voorlichting op een eenvoudige wijze moet gebeuren en ik kan alleen maar onderstrepen wat u heeft gezegd: dat we niet moeten beginnen met grote politieke verhalen over de buitenlandse politiek en de mogelijkheden en eventueel zelfs de voornemens van eventuele tegenstanders, maar dat we ons tot de eenvoudige zaak moeten beperken, te zeggen: er kan iets gebeuren en daartegen moeten we voorbereidingen nemen voor bescherming. En ik geloof wanneer men het de mensen op een heel eenvoudige manier vertelt en uitlegt, dat men dan ook wel de mensen mede krijgt.

Al met al zult u hebben gehoord dat ik alleen maar waardering kan hebben voor wat u in ons midden heeft gebracht. In grote trekken ben ik het er volkomen mee eens en ik wou u daarvoor dan ook bijzonder hartelijk danken.

En ik wil graag daarin de debaters betrekken die tot de verlevendiging van deze avond hebben bijgedragen.

En hiermede wordt deze bijeenkomst gesloten.

STELLINGEN

1. De Civiele Verdediging behoort gelijk de Militaire Verdediging tot de normale taak van de overheid.
2. Voor de Civiele Verdediging is de huidige politieke ontspanning van betekenis omdat bij de planning voor de toekomst de maatstaven die dienen te worden aangelegd met betrekking tot de paraatheid, ten dele zullen kunnen worden gewijzigd.
3. De voorlichting betreffende de Civiele Verdediging vereist in een periode van politieke ontspanning een daarop afgestemde methodiek.